

دموکراسی ها بر ضد دموکراسی

✖

ژاک رانسیِر
برگردان و دیباچه از شیدان وثیق

کار در حوزه ی اسناد و آرشیو به من حد اقل یک چیز آموخت و آن این که تاریخ را انسان هایی می سازند که فقط یک بار زندگی می کنند. این بدین معناست که تاریخ هیچ کار نمی کند و هیچ چیز نمی گوید مگر آن چه که مردمان، با حرکت از زندگی های ویژه خود، آزمون های خاص خود و در زمانه ی خود، در هم تنیده اند.

مبارزه ی سیاسی در عین حال مبارزه برای تصاحب معنای واژه هاست.

دیباچه

این کتاب مجموعه ای از سخنرانی ها و نوشته ها است که در طول دهه های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ در فرانسه و آمریکا به چاپ رسید. رانسیِر در این کتاب به بررسی مفهوم دموکراسی و نقد آن می پردازد. او استدلال می کند که دموکراسی به عنوان یک سیستم سیاسی که در آن همه شهروندان به صورت مساوی در تصمیم گیری ها شرکت می کنند، در واقع یک ایدئولوژی است که برای حفظ قدرت حاکمان به کار می رود. او همچنین به نقد سیستم های دموکراتیک موجود می پردازد و پیشنهاد می دهد که به جای دموکراسی، به دنبال سیستمی باشیم که به شهروندان اجازه دهد تا به صورت مستقیم در تصمیم گیری ها شرکت کنند.

در این کتاب، رانسیِر به بررسی مفهوم دموکراسی و نقد آن می پردازد. او استدلال می کند که دموکراسی به عنوان یک سیستم سیاسی که در آن همه شهروندان به صورت مساوی در تصمیم گیری ها شرکت می کنند، در واقع یک ایدئولوژی است که برای حفظ قدرت حاکمان به کار می رود. او همچنین به نقد سیستم های دموکراتیک موجود می پردازد و پیشنهاد می دهد که به جای دموکراسی، به دنبال سیستمی باشیم که به شهروندان اجازه دهد تا به صورت مستقیم در تصمیم گیری ها شرکت کنند.

در این کتاب، رانسیِر به بررسی مفهوم دموکراسی و نقد آن می پردازد. او استدلال می کند که دموکراسی به عنوان یک سیستم سیاسی که در آن همه شهروندان به صورت مساوی در تصمیم گیری ها شرکت می کنند، در واقع یک ایدئولوژی است که برای حفظ قدرت حاکمان به کار می رود. او همچنین به نقد سیستم های دموکراتیک موجود می پردازد و پیشنهاد می دهد که به جای دموکراسی، به دنبال سیستمی باشیم که به شهروندان اجازه دهد تا به صورت مستقیم در تصمیم گیری ها شرکت کنند.

در این کتاب، رانسیِر به بررسی مفهوم دموکراسی و نقد آن می پردازد. او استدلال می کند که دموکراسی به عنوان یک سیستم سیاسی که در آن همه شهروندان به صورت مساوی در تصمیم گیری ها شرکت می کنند، در واقع یک ایدئولوژی است که برای حفظ قدرت حاکمان به کار می رود. او همچنین به نقد سیستم های دموکراتیک موجود می پردازد و پیشنهاد می دهد که به جای دموکراسی، به دنبال سیستمی باشیم که به شهروندان اجازه دهد تا به صورت مستقیم در تصمیم گیری ها شرکت کنند.

00 000000 00 00000000 000000 00 00000 0 00000000 0000 00000 00 0000 (0000000) 00000 0 (0000) 00000 0000 00000000000 00000
 00 00000000 0 00000 00 0000000 00 0000 00 00 00000 -000000 00000000000 00 0000000 00000 0000 0000000000 0 0000000 0000000 .00000
 0000 00 0000000 0000 000000 0000000 00 0000 00 00000 00 0000 000000 00 0000 .000000 00 00000 0000000 0000 00 00 00000
 0000000 0 00000000 0000000000 0000 00 0000000 «00000000» 00000 0000 00 0000 0000 00 0000 00000 00 00000 000000000 00000000000
 - 0000 0000000 0 0000000 00000000000 00000 00 0000000000 00 000000000 0000 0000000 0000000 000000 00 - 0000000 00000 00000 00 0000
 000000000 00 00 00000 0 0000000 0000000 00000 00000000000000000 0000 000000 0000000 00 00 0000 000000000 0 00000 00 00000000
 00000 0 00 00 00000 .000000 0000 00 00000000000 0 00000000 0000 00 0000 00000000 0000 00 00000000 0000 00 000000000
 00000000 00000000000000 000000000000 0 000000000 0000 0000 0000000000 0000 00000 00000 0000 0000000000 00000 00 000000000 0000 0000
 00 0000 00 0000000 0000 00 0000000 0000 0000 0000 0000 0000 0000 00 00000000 0000 00 00 00 00000 0000 00 00000000 00
 00 00000 0 00000 00000 000000000 00 00 00000 00000 00 000000 00 .0000000 00 0000 00000000 0000 00000000000 0000 00 0000000
 0000 0 0000 0000000 0000 00 0000000000 00000000 0000000 0000000000 0000000000 0000 000000 000000 «00000000» 0 000000 00000000
 00 00000 - 000000 00000 00000 00000000000 000000 0000000 00 0000 00 0000 .00000 00 00000 00000 00 00000 000000 0000 00000 00
 0 000000 0000 00 00000 0000000 0 0000000 0000 0000 00 00 00 00000 00000000 00 00 «00000000» 0000 0000 00 00000000 00000
 00000 00 00000 0000 0000 00 00000 00 00 0000 00 00000000 .0000 000000000 00000000 0000000 000000 0000 00 00000 00000 0000000
 0000 00000 000000000 0000 000000000 0 00 0000000 0000 00000000 00000000 00 00000000 00 000000 00000 000000000 0000 00000000
 0000 000000 00 «0000000 0000 00 00000000000000» 000000 00 0000 00 0000 00 0000 00 00 0 00000000 0000 00 00000000000 00000000000
 .0000 00 00000 00000000 0000000 00 000000000 0 00000000000 0000000 0000000 000000 00 00000000 0000 00 0000 0000 0 00 00 0000

[illegible]

00 00 000000 00 0000000000 00 000000 000000 00000 00000 00 00 000000000 00000000 00 0000000 0000 000000 0000 000000
 00 000000 0000 0000 0000 0000 0000 00 00000 00000 00 00000 0 0000000 0000 00000000 000000 00 0000 0000 000000 0 0000 0000000
 00 0000 00 00000 00 00 00 00000000 0 00000000000 0000000 00000 0000 00 0000 .0000 0000000 00000 0 0000000 0 00000000000 000000 0000 00
 -0000000 0000000000 0 0000000 0000000 000000 00 00 00 00 - 0000000 0000 00000000 0 0000000 00000 0000 00 0000 0000 00 00 00 .00000
 .00000 00 0000000

[illegible][illegible]

00 000000000 .0000 0000 000 00 0000 00 00000000 00 0000 000000
 000000 00 0000 0000 00000000 00 000000 000000 0000 .00 «00 00000000» 000000 00 00000000 000000 00 00000000 000000
 .0000 00000000 0000 00 00 0000 000000 0000000000 000000 0000 00 .0000 00 000000 0000 0000 00 0000000000 0000 00
 00 0000 00000000 0000000000 000000 00 0000 000 00 00 0000 00000000 0000 0000 0000 0000 00000000 000000 0000000000
 00 0000 0000000000 .0000 0000000000 0000 0000 00 000000 0 00000000 00 00000000 00000 0 000000 00 000000 0000 0000 00
 .00000 00000 .00000 00000 0000 00 0 00000 0000 00 00000 00 00000000 00000000 00000 00 0000 00000000 .00000 0000 .00000 000000
 0000000000 00 00000000000 0 0000000 00000000 0000 0000000000 0000 0000000000 0000 0000000000 0000 00000000 0000 000000 000000
 00000 00 0000000 0000 00 000000 00 00000 00000000000 0 00000000000 00000000000 00000 00000000 0000 00 00000 00 000000 0000
 000000 0000000 00000 .0000 0000 00000 «000000 00» 00000 00 00 0000 000000 00000 00000 00000 00000 0 00 0000 000000 00 0000
 00 00 00000 00000 .0000 00000 0 0000 00 «00 00» 00000000 00000000 0000000000 .00000 0000 00000 00000 0000 0 00000 0000000
 0000000000» 0000000000 00000 00 .00000 00 00000000 0 0000000 00000 0 0000000 00 0000000000 00 00000000 0 00000000 00000 00 00
 .«0000 0000 00000 00000 00 0000000 00 0 00000 0000 00 00 0000000000 00000 00 0000 00000000

[illegible]

0000 0000 00 000 00 .0000 00 00 00000000 000 000 0000 0000 00 0000000000 00 000 0000 00 00» :0000 00 00000
 00000 000 000 000000 00 00 00 000000 00 000 000000 00000 00000 000000 00 00000 0 000 (000000) 0000 00000
 00 0000 0000 000 0000000 000000000 00 00 00 00 00000 000 00 00000 00 00 .0000 00 000000 0000 0000 000000
 0000 00 0000 00 00000 00000 00 000000 00 00 00 0 000 00 000 000 0000 00 00 00 00 0000000 00 0000 00 0000
 .«00000 0000 0000 00 000000000 0000 00 00000 00 0000 00000000

$$\square\square\square\square \quad \square\square\square\square - \square\square\square\square \quad \square\square\square\square\square\square - \square\square\square\square\square\square$$

. □□□□ □□□□ □□□□ □□□□ □□□□ □ □□□ □□ □□□□ □□□□ □□ □□ □□□□

شما با این عقیده ی به شدت رایج که امروزه بر سر دموکراسی اتفاق نظری بی سابقه وجود دارد موافق نیستید. آیا دلیل این اختلاف نظر را باید ناشی از تفاوت درک شما از دموکراسی نسبت به درک های معمول دانست؟

بله من مدافع این نظر هستم که دموکراسی را نمی توان به شکلی از حکومت و یا شیوه ای از زندگی اجتماعی تقلیل داد. حتا اگر «دموکراسی» را به معنای عادی آن تلقی کنیم، باز هم من به هیچ رو باور ندارم که در مورد دموکراسی به لحاظ ارزشی اتفاق نظر وجود دارد. نسبت به دوران جنگ سرد که دموکراسی و توتالیتاریسم آشکارا در برابر هم قرار داشتند، امروزه برعکس، پس از فروپاشی دیوار، شاهد گونه ای بدگمانی، تمسخر نهان یا آشکار نسبت به دموکراسی در کشورهایی هستیم که خود را «دموکراتیک» می نامند. در کتاب نفرت از دموکراسی من سعی کردم نشان دهم که بخش بزرگی از دیسکور مسلط به اشکال مختلف بر ضد دموکراسی است. به طور نمونه، رفراندوم قانون اساسی اروپا در فرانسه را در نظر بگیریم و بحث هایی که به این مناسبت انجام گرفتند. چه حرف هایی که علیه دموکراسی بر زبان رانده نمی شوند؛ از مصیبت دموکراتیک صحبت می کنند، از انسات های غیر مسئول و مصرف کنندگان خرده پاییی که امر گزینش های بزرگ ملی را با انتخاب یک مارک عطر یا چیزی دیگر اشتباه می گیرند. نتیجه آن که سرانجام قانون اساسی را برای بار دوم به رای مردم نمی گذارند. پس در این جا شاهد یک بدگمانی بزرگ نسبت به رای مردم هستیم. با این که در این کشورها مراجعه به آرای عمومی بخشی از تعریف رسمی دموکراسی را تشکیل می دهد.

به هر حال اما همه امروزه خود را دموکرات می نامند...

به هیچ رو چنین نیست! گفته می شود: دموکراسی ها ولی دولت هایی خاص مورد نظر هستند و تبیین می شوند. دموکراسی ها یعنی به واقع کشورهای ثروت مند که امروزه توسط دموکراسی تهدید می شوند. توسط آن دموکراسی ای که به معنای فعالیت خارج از کنترل هر آن کس یا دموکراتی است که تلاش می کند در امور کشور و جامعه دخالت کند.

امروز شاهد روندی هستیم که می خواهد به سرچشمه واژه [دموکراسی] باز گردد. از زمانی که این مقوله وجود دارد، اگر «اتفاق نظری» بر سر آن وجود داشته باشد، بر سر این است که «دموکراسی» چیزهای متفاوت و متضادی را معنا می دهد. واژه با افلاطون آغاز می شود که می گوید دموکراسی شکلی از حکومت نیست بلکه هوس رانی انسان هایی است که دوست دارند به میل خود عمل کنند. سپس با ارسطو ادامه پیدا می کند که می گوید دموکراسی خوب است اما به شرطی که مانع به کار گرفتن آن از سوی دموکرات ها شویم. سرانجام به عصر مدرن می رسیم و فرمول بارها تکرار شده چرچیل را داریم که گفته است دموکراسی بدترین رژیم به استثنای سایر رژیم هاست. بنابراین من به اجماع بر

سر دموکراسی باور ندارم به جز اتفاق نظری که این مفهوم را [به چیزهای مختلف و متضاد] تقسیم می کند.

در این مفهوم، من مثلثی را می بینم که سه راس آن را می توان آزادی ها، نظام پارلمانی و دموکراسی به روایت رانسیر تبیین کرد. این دموکراسی به معنای قدرتِ کسانی است که صاحب هیچ اسم و رسمی خاص برای اعمال آن نیستند. آیا به نظر شما شایسته است که واژه ای چنین چندمعنایی که به چیزهایی چنین متفاوت ارجاع می دهد را حفظ کنیم؟ آیا دموکراسی واژه ای فرسوده نیست؟ زیرا که فرسودگی واژه ها وجود دارد. به عنوان نمونه «جمهوری» را در نظر بگیریم. در ۱۸۲۵ اگر می گفتیم جمهوری خواهیم سر از تن مان جدا می کردند ولی امروزه این واژه هیچ معنایی نمی دهد.

من فکر می کنم که ویژگی خاص مفهوم ها یا مقوله های سیاسی در کم یا بیش چندمعنایی آن ها نیست بلکه در این است که آن ها موضوع و میدان مبارزه قرار می گیرند. مبارزه ی سیاسی در عین حال مبارزه برای تصاحب [معنای] واژه هاست. رویایی قدیمی در فلسفه وجود دارد که امروزه آرزوی فلسفه ی تحلیلی (۶) است که می خواهد به طور کامل معنای واژه ها را تبیین کند به گونه ای که مبرا از هر ابهام، چندمعنایی و غیره باشد. اما من فکر می کنم که مبارزه بر سر واژه ها مهم است. به نظر من بسیار عادی است که دموکراسی بنا به شرایط دارای معانی مختلفی باشد. نزد روشنفکر متوسط فرانسوی، دموکراسی یعنی فرمان روایی مشتری سوپرمارکتِ ولو شده جلوی تلویزیون. اما من از کشور کره که دیکتاتوری اش تنها بیست سال پیش برافتاده است بر می گردم. در این جا ایده وجود قدرتی جمعی (کلکتیو) جدا و مستقل از دستگاه دولتی دارای معنایی است که ترجمان آن را در اشکال چشم گیر اشغال خیابان توسط مردم مشاهده می کنیم. من می پذیرم که این واژه، در آن جا که دموکراسی اختراع شده است یعنی در غرب، با گونه ای فرسودگی رو به رو می باشد اما اگر به همه ی آن چه که امروزه به عنوان نمونه در آسیا می گذرد بنگریم، آنگه می بینیم که واژه دموکراسی هم چنان معنا دارد. اگر واژه ی بهتری به جای دموکراسی پیدا کردید من آن را اختیار می کنم. اما کدام واژه ؟ برابری خواهی؟ این که به طور دقیق همان معنی را نمی دهد. «دموکراسی» یعنی اعلام برابری هم اکنون در قلب نابرابری. تازه چه واژه ای را می شناسید که تا کنون آلوده نشده باشد؟ وانگهی باید دانست که وقتی مقوله ای را مطرح و تبلیغ می کنیم، چه نیرویی را مسلح یا خلع سلاح می کنیم. این است مساله ای که برای من اهمیت

دارد.

من از خود سؤال می‌کنم که آیا دموکراسی برای شما که می‌گویید نه شکلی از حکومت است و نه شکلی از جامعه، آرمانی دست نیافتنی نیست؟ یا بلکه ابزاری انتقادی است، گونه‌ای قوچ اهل جدل؟

خیر، دموکراسی آرمان (ایدئال) نیست زیرا من همواره از این اصل ژاکوتیستی (۷) حرکت می‌کنم که برابری یک پیش شرط است و نه هدفی که باید به آن رسید. آن چه که سعی می‌کنم بگویم این است که دموکراسی به معنای قدرت مردم، قدرت آن‌ها که هیچ اسم و رسمی برای اعمال آن ندارند همان پایه و اساس چیزی است که سیاست را قابل اندیشیدن می‌کند. اگر حکومت در دست افرادی افتد که بیشترین دانش، قدرت یا ثروت را دارند، در این صورت دیگر در سیاست نیستیم. این استدلال روسو است که می‌گوید: حکومت کسی که قدرتش بیشتر است نیازی به توضیح حقوقی ندارد. کسی که زورش بیشتر است خود را تحمیل می‌کند و قصه تمام. نیاز به هیچ مشروعیتی دیگر ندارد. به نظر من دموکراسی پیش شرطی برابری خواهانه است که هر رژیم الیگارشیک چون رژیم ما باید مشروعیت خود را کمابیش از آن کسب کند. آری، دموکراسی کارکردی انتقادی دارد. دموکراسی زمانی است که گوشه برابری، هم به طور عینی و هم ذهنی، بر پیکر سلطه فرو می‌رود. این همان چیزی است که از تبدیل شدن ساده پولیتیک [مشارکت شهروندی] به پولیس [نیروی انتظامی] جلوگیری می‌کند.

در صفحه‌ی آخر کتاب تنفر از دموکراسی می‌نویسید: «جامعه‌ی برابر گردآور مناسبات برابرا نه‌ای است که در این جا و از هم اکنون از طریق اقدام‌هایی ویژه و موقت خود را نشان می‌دهند.» این جمله فراز دیگری را برای من تداعی می‌کند. در تزهایی در باره‌ی سیاست، سیاستی که نزد شما به دموکراسی بسیار نزدیک است، می‌گویید: «سیاست فرا می‌رسد چون حادثه‌ای همواره موقت در تاریخ اشکال مختلف سلطه» و یا باز هم در پایان کتاب ناسازگاری می‌نویسید: «سیاست در ویژگی‌اش نادر است. سیاست همواره محلی و اتفاقی است.» پس برای شما دموکراسی، سیاستی است موقت، ناپایدار، اتفاقی... آیا نزد شما این ظهور ناگهانی، کوتاه و بی‌فردا بیانگر بینشی بدبینانه از جنبش‌های رهایی خواهانه نیست؟

من فکر نمی‌کنم که هرگز از ظهور ناگهانی، کوتاه و بی‌فردا صحبت کرده باشم. من بینشی را مطرح نمی‌کنم که نزد آن، پدیدارها به صورت ناگهانی ظهور می‌کنند و پس از زمانی کوتاه همه چیز به حالت

پست خود باز می گردد. در متنی که نام بردید، من فقط سعی کرده ام بگویم که برابری به صورت جمع پراتیک هایی وجود دارد که ترسیم کننده این وضعیت است؛ این که واقعیت برابری تنها در برابری واقعی وجود دارد. من نمی خواستم بگویم که برابری تنها روی باریکادها وجود دارد و هر گاه که باریکادها فرو می ریزند، همه چیز تمام و راکد می شود. من، نه متفکر رخداد و ظهور، بلکه بیشتر رهایش Emancipation هستم. رهایش چون امری که سنتی دارد و تاریخی که تنها از اقدام های بزرگ و درخشان تشکیل نشده بلکه حاصل تکاپو برای ایجاد شکل های امر جمعی متفاوت از اشکال دولتی و اجماع است. البته به طور مسلم رخدادهایی وجود دارند که بانگ برمی آورند و زمان بندی می کنند. به عنوان نمونه سه روز ژوئیه ۱۸۳۰ (۸) فضایی را می گشایند که در آن انجمن های کارگری، شورش های ۱۸۴۸ و کمون می توانند به وجود آیند.

برابری به باور من از این طریق وجود دارد یعنی در فعلیت آن و نه چون آرمانی که تنها به پشتوانه ی استراتژی خوب، رهبری خوب یا دانش خوب... دست یافتنی است. رک و راست بگویم، من نمی فهمم چرا چنین برخوردی بدبیا نه تر از سایر برخوردهاست. نگاه کنید به این همه استراتژی های بزرگ انقلابی که امروزه در عرصه ی سیاست وجود دارند. روزی باید از این افراد که می گویند کلید آینده را در دست دارند، که استراتژی اعلای سیاسی را تبیین کرده اند، حساب پس گرفته شود. حساب آن چه را که بر سر ما آمده است. شگفتا که اینان خوش بین هستند و من بدبین، اینان واقع بین هستند و من خیال پرداز... (خنده های رانسیر)

برای کسی مانند شما که بسیار با آرشیو ها سر و کار داشته است، من چنین احساسی ندارم که به گذشته خیلی فکر می کند

چرا. من فکر می کنم که سنت های رهایی خواهی وجود دارند. آن چه را که من در باره اش سعی می کنم کار کنم، اندیشیدن در باره ی سنتی دیگر و متفاوت از آن چیزی است که توسط بینش های استراتژیکی، لنینیستی و شرکا مصادره شده اند. من هیچ گاه از مبارزه علیه ایده ضرورت تاریخی دست برد نداشته ام. کار در حوزه ی اسناد و آرشیو به من حد اقل یک چیز آموخت و آن این که تاریخ را انسان هایی می سازند که فقط یک بار زندگی می کنند. این بدین معناست که تاریخ هیچ کار نمی کند و هیچ چیز نمی گوید مگر آن چه که مردمان، با حرکت از زندگی های ویژه خود، آزمون های خاص خود و در زمانه ی خود، در هم تنیده اند. حکایت از تاریخ سوژه هایی بزرگ چون طبقه

کارگر یا جنبش کارگری می کنند اما به واقع مشاهده می کنیم که گسست هایی در انتقال آگاهی وجود دارند. پیوندها با گذشته پاره می شوند و سپس دوباره باز سازی می شوند... نگاه کنید به جنبش می ۶۸ و به آن چه که پس از آن رخ می دهد. پس از سال ها روی گردانی و حتا انزجار از آن، نسل جدید امروزه دوست دار شناخت این جنبش است. می خواهد دوباره مائوئیسم را کشف کند و غیره. نسل های جدید تلاش می کنند به برخی واژه ها، به برخی آرزوهای پیوسته به این واژه ها معنا بخشند. البته در بافت و شرایطی متفاوت، با شکل هایی نوین از انتقال آگاهی که آن ها نیز به همان اندازه متفاوت و تصادفی می باشند.

فوریه ۲۰۱۴ - بهمن ۱۳۹۲

cvassigh@wanadoo.fr

یادداشت ها

(۱) نگاه کنید به فراخوان برای مشارکت در روند شکل دهی شکل بزرگ چپ، تارنمای وحدت چپ.

(۲) گفت و گو با Jacques Rancière در سال ۲۰۰۹ از طرف اریک هازان Eric Hazan انجام گرفته و در جنگی تحت عنوان :

دمکراسی در چه وضعی؟ انتشار یافته است: ۲۰۰۹ - La fabrique éditions - Démocratie dans quel état ?

(۳) سیاست رهایی: Politique d'émancipation

(۴) به ترتیب اسامی فارسی: La - Le Maître ignorant - La Nuit des prolétaires - La leçon d'althusser - Mésentante

-Aux bord du politique La haine de la démocratie - La méthode de l'égalité

(۵) Alin Badiou - L'aventure de la philosophie française depuis les années ۱۹۶۰

(۶) Philosophie analytique

(۷) ژوزف ژاکوتو (۱۸۴۰ - ۱۷۷۰ Joseph Jacotot): آموزگار فرانسوی و مبتکر روش خاصی در آموزش که به روش ژاکوتو معروف است. ژاک رانسیر در کتاب آموزگاری که نمی داند این روش را به طور خاص در مقایسه با روش های رایج مدرن مورد توجه و بررسی قرار می دهد.

(۸) روزهای تعیین کننده ۲۷، ۲۸ و ۲۹ ژوئیه، معروف به سه روز شکوه مند، در انقلاب ۱۸۳۰ فرانسه.

(۹) رخ داد : Evénement

چرا با تشکیل دولت مرامی مخالفیم؟

آرش پارسی

جمهوری خواهان جانبدار تشکیل دولت لائیک نباید واکنش دولت جمهوری اسلامی بوده و تنها خواهان جدایی بنیاد دولت و بنیاد دین گردند، همچنان که پیشتر توضیح دادیم، دین تنها یکی از اندیشه‌ها برای توجیه استبداد دولت است و استبداد در ایران می‌تواند توسط هزاران مرام دیگر توجیه گردد، همچنان که پیش از انقلاب سال ۵۷ استبداد به وسیله مرام پادشاهی توجیه می‌گشت.

در سالگرد پیروزی انقلاب ۵۷ لزوم یافتن چرایی بازسازی استبداد پس از منحل گردیدن دولت مستبد پهلوی، برای یافتن راه حل پایان دادن به استبداد در ایران لازم به نظر می‌رسد. حقیقت این است که با پیروزی انقلاب، استبداد بر جای ماند و تنها توجیه ایدئولوژیک آن از پادشاهی به اسلامی تغییر یافت. برخی از نظریه پردازان و کنشگران سیاسی از جمله آقای بنی صدر برای حل مشکل در کشورهایی مانند ایران راه حل گسترش لائیسیته از جدایی بنیاد دولت و بنیاد دین، به جدایی بنیاد دولت و بنیاد تمام مرام‌ها و تشکیل دولت بر اساس حقوق ملی و حقوق شهروندی را پیش روی آزادی خواهان قرار داده‌اند. در این مقاله ضمن پرداختن به این راه حل قصد داریم به نقدهایی که آقای شیدان وثیق کنشگر چپ گرا و و جانبدار لائیسیته به این نظریه وارد کرده‌اند نیز پاسخ دهیم. پیش از پرداختن به نقد نظرات آقای وثیق، می‌باید نکته‌ای را توضیح دهیم:

در ایران، به این دلیل که هرگز دولت و حکومت به معنای کلاسیک آن وجود نداشته و همواره یک فرد مستبد (شاه یا ولی فقیه) تمام قدرت و اختیارات را در انحصار خویش داشته است، «دولت» و «حکومت» اهمیت چندانی نداشته‌اند که به معنای دقیق آن‌ها پرداخته شود، معنای این دو واژه در ایران کاملاً برخلاف معنای حقیقی خود و آنچه که در کشورهای دموکراتیک شناخته می‌شوند، جا افتاده و در حقیقت، به صورت عجیبی جا به جا گردیده‌اند! «دولت» ترجمه پارسی واژه «State» می‌باشد که در زبان انگلیسی، به مجموعه سازمان سیاسی یک کشور، شامل قوای سه گانه مقننه، مجریه و قضاییه و پلیس، مدارس دولتی

و... گفته می‌شود. «حکومت» نیز ترجمه پارسی واژه «Government» می‌باشد که در زبان انگلیسی، به «قوه مجریه» گفته می‌شود. در طول این مقاله، این دو واژه در معناهای حقیقی خود به کار خواهند رفت.

شیدان وثیق در این زمینه در کتاب خود می‌نویسد:

«لائسیته به معنای دولت غیرایدئولوژیک نیست. بعضی‌ها دولت لائیک را غیرایدئولوژیک می‌انگارند و در نتیجه موضوع جدایی در لائسیته را، علاوه بر دین، به همه‌ی ایدئولوژی‌ها بسط می‌دهند. اما واقعیت این است که دولت حتی اگر لائیک باشد فکر می‌کند، صاحب نظری است و در نتیجه نمی‌تواند متأثر از ایدئولوژی‌های موجود نباشد. آیا دولت‌های لائیک کنونی در غرب لیبرالی نیستند؟ و آیا لیبرالیسم یا اکونومیسم و یا ناسیونالیسم گونه‌ای ایدئولوژی نیستند؟ تأکید کنیم که موضوع لائسیته، چه در تکوین تاریخی‌اش و چه امروزه با پرسش‌های جدیدی که در برابرش قرار دارد، همواره عبارت بوده است از جدایی قدرت سیاسی از دین و نه از چیزهای دیگری چون ایدئولوژی و...» (۱)

اگر قانون سال ۱۹۰۵ فرانسه را مبنا قرار دهیم، نظر آقای وثیق مبنی بر اینکه لائسیته، تنها به جدایی بنیاد دین و بنیاد دولت محدود می‌گردد درست است، اما قانون لائسیته نیز مانند دیگر قوانین، یک قرارداد اجتماعی بوده و امری مقدس، خالی از کم و کاستی و غیر قابل تغییر نیست و می‌توان در جهت پاسخگویی به نیازهای روز و در راستای کامل‌تر نمودن آن تلاش نمود. برای مثال چهره‌هایی مانند آقای بنی صدر و خود آقای وثیق که خواهان تشکیل دولت لائیک هستند معتقدند که اصل سوم لائسیته مبنی بر عدم تبعیض دولت میان شهروندان به لحاظ عقاید مذهبی، باید به عدم تبعیض به لحاظ جنسیتی، قومیتی و... و برابری حقوقی تمام شهروندان گسترش یابد. (۲)، (۳)

برای آغاز بحث، به صورت خلاصه تعریفی از حقوق ذاتی انسان، حقوق شهروندی، حقوق ملی، زور، استبداد، ایدئولوژی و مرام ارائه می‌نمایم:

- حقوق ذاتی، حقوقی هستند که ناشی از طبیعت انسان است. انسان ذاتاً ارزشمند است و کرامت دارد و به صرف انسان بودنش دارای آن حقوق است و حیات طبیعی و سالم وی در گروهی بکارگیری آنهاست. این حقوق از راه تصویب قوانین پدید نیامده بلکه تصویب قوانین باید

مطابق با آن باشند. بعنوان مثال حق خودانگیختگی حیات که دو حق استقلال و آزادی ترجمان آن هستند.

- حقوق شهروندی ترکیبی از حقوق ذاتی انسان بعلاوه حقوق سیاسی، حقوق اقتصادی، حقوق اجتماعی و حقوق فرهنگی اوست.

- حقوق ملی حقوقی هستند که حیات یک ملت در گرو بکارگیری آنهاست، مانند حق مشارکت آزادانه شهروندان در مدیریت کشور بدون مداخله بیگانگان، حق شهروندان بر میهن خویش و خاک، آسمان، قلمرو دریایی و منابع آن، حق شهروندان در داشتن فرهنگ ملی و فرهنگ محلی (= زبان، گویش، پوشش، رسوم و... گوناگون)، حق شهروندان در زیستن در صلح و مشارکت در اداره جهان و داشتن محیط زیست سالم در کشور و عرصه جهانی، حق دفاع از شهروندان کشور در دیگر کشورها در صورت تجاوز به حقوق آنها و حق دفاع از حقوق ملی شهروندان کشور در عرصه جهانی.

- زور در معنایی که در زبان پارسی بیشترین کاربرد را دارد، همان توانایی است که در نتیجه برقراری رابطه سلطه گر و زیر سلطه، از حالت سازنده خود خارج و به حالت تخریبی در آمده است. زور نقطه مقابل حقوقی چون استقلال و آزادی است، به میزانی که زور از میان برخیزد، جا برای بکارگیری حقوق باز می شود و محو کامل زور با حقوق مطلق برابر خواهد بود. زور از خود هستی مستقلی نداشته و محتاج برقرار بودن رابطه سلطه گر و زیر سلطه است و با برهم خوردن این رابطه، به حالت طبیعی خود یعنی نیروی سازنده یا همان توانایی باز خواهد گشت.

- استبداد به معنای بکارگیری زور توسط دولتهاست، مانند رابطه نابرابر دولت و ملت یا رابطه نابرابر میان دو یا چند دولت در عرصه جهانی.

- واژه ایدئولوژی ریشه‌ای یونانی دارد که در اینجا به معنای مجموعه‌ای از باورها، ایده‌ها و نظرات بکار می‌بریم که رسیدن به خواسته‌هایی مشخص را از راه بکارگیری زور نیز موجه می‌داند و بنا براین منشا توجیه اعمال زور توسط فرد، گروه، حزب و دولت قرار می‌گیرد، مانند دین، کمونیسم، لیبرالیسم و... ایدئولوژی می‌تواند فرد، گروه یا حزبی را وادارد که برای پیاده نمودن ایده‌های خود در سطح کشور، اقدام به قبضه نمودن دولت نموده و اهداف از پیش تعیین شده‌ای را بعنوان توجیه استبداد دولت قرار دهد. در طول این سرفصل

ایدئولوژی به معنای اندیشه‌ای که بکارگیری زور را توجیه می‌نماید بکار خواهد رفت.

- واژه «مram» در زبان پارسی، در چهار معنای خود، بیشترین کاربرد را دارد:

۱- ایدئولوژی‌های دینی و غیر دینی.

۲- گزینش گرایش خاصی از ایدئولوژی‌های دینی و غیر دینی از جمله گرایش‌های گوناگون در دانش، فلسفه و سیاست، گزینش گرایش‌های گوناگون حزبی، ادبی و... مانند شاخه‌های شیعه و سنی در اسلام.

۳- به معنی ارزش داشتن، چنانکه گفته می‌شود فلانی آدمی با مram و دیگری، آدم بی‌مramی است. در این معنا مram، ارزش مثبت است و به عنوان مثال گفته می‌شود مram طرف عاشقی است.

۴- مطلوب، دلخواه و مراد، چنانکه گوئیم: «امید که ایام بر وفق مram (= بر وفق مراد) باشد» که البته این معنی مورد بحث ما نیست.

دولتی که از موضع بالا با جامعه برخورد می‌نماید، مستبد بوده و ایدئولوژی خود را بعنوان توجیه استبداد بکار می‌برد. البته برخی‌ها ایدئولوژی را با خود استبداد اشتباه می‌گیرند و از این رو مثلاً مشکل ایران را تنها در اسلامی بودن دولت خلاصه می‌نمایند، در حالی که جمهوری اسلامی، دین اسلام را تنها بعنوان توجیه استبداد خود بکار می‌برد و خواسته آزادی خواهان، از جمله محو اصل استبداد است، نه صرفاً تغییر اندیشه توجیه آن.

ما بر روی جدایی بنیاد دولت و بنیاد مram‌ها در معناهای اول (=ایدئولوژی‌های دینی و غیر دینی) و دوم (=گرایش‌هایی گوناگون از ایدئولوژی‌های دینی و غیر دینی) تاکید داریم که هر دو دسته در صورت دولتی شدن، به بهانه پیاده نمودن اهداف و ایده‌های فردی و گروهی خاصی در کشور، بکار بردن زور (=ایجاد رابطه سلطه گر و زیر سلطه) را توجیه می‌نمایند و از سوی دیگر چون دولت بدون ارزش ممکن نیست و دولت نمی‌تواند بر پایه «هیچ» تشکیل گردد و همواره باید از ارزش‌ها دفاع نماید، بر روی مramی بودن دولت در معنای سوم آن (=دارای ارزش بودن) تاکید نموده و بر این باوریم که مram یا ارزش دولت می‌باید تنها به حقوق ملی و حقوق شهروندی محدود باشد. تفاوت اساسی حقوق ملی و حقوق شهروندی با ایدئولوژی این است که این دو درست برخلاف ایدئولوژی که توجیه گر بکارگیری زور است، محدود کننده

آن هستند. به بیانی ساده‌تر، در نوشتن قانون اساسی و تشکیل دولت، می‌باید تنها حقوق ملی و حقوق شهروندی مبنا قرار گیرد، نه ایدئولوژی‌های فردی، گروهی و حزبی.

اینکه یک مرام (=ایدئولوژی)، حقوق شهروندی را به رسمیت بشناسد، سبب نمی‌گردد که ما حقوق شهروندی را متعلق به آن مرام بدانیم. حقوق شهروندی مستقل از هر مرامی است و دولت برای به رسمیت شناختن آن، هیچ نیازی به مرامی بودن ندارد. بنا برین، برخلاف نظر آقای وثیق، دولت جدا از بنیاد مرام‌ها، هرگز به معنای امر ناممکن «تهی بودن دولت از اندیشه» نیست، بلکه به معنای تهی بودن دولت از مرام و اندیشه‌های فرد یا گروهی خاص از شهروندان کشور و دارا بودن اندیشه و ارزش حقوق ملی و حقوق شهروندی تمام شهروندان است.

چرا با تشکیل دولت مرامی مخالفیم؟

یک دولت مرامی (=ایدئولوژیک) یک سری باورهای عموماً ثابت و اهداف فردی، گروهی و حزبی را از پیش، مبنای اداره کشور و جزئی از هویت ملی قرار می‌دهد، بنا براین عرصه بر شهروندان برای تعیین سیاست‌ها برای اداره کشور تنگ می‌گردد. مرام دولتی، یا به جای اراده شهروندان می‌نشیند یا در بهترین حالت، اراده شهروندان در تعیین نوع اداره کشور را مشروط می‌سازد. از سوی دیگر دولت می‌تواند رسیدن به این اهداف از پیش تعیین شده را بهانه‌ای برای توجیه استبداد خود قرار دهد. بنا براین، دولت مرامی دولتی کم و بیش مستبد است.

اکنون در ایران بر مبنای مرام اسلام، دولت تشکیل گردیده که به یک استبداد فاجعه بار انجامیده است، پیش از انقلاب سال ۱۳۵۷ نیز بر مبنای مرام پادشاهی در ایران دولت مستبد تشکیل گردیده بود که البته جدای از بنیاد دین نیز نبود. از دیگر نمونه‌های شاخص مرام‌های دولتی، می‌توان به «نازیسم» در آلمان، «کمونیسم» در شوروی سابق و دولت کنونی کره شمالی اشاره نمود. تاکنون تعدادی از مرام‌ها به مرام (=ایدئولوژی) دولتی بدل گردیده‌اند، مرام‌های دیگری نیز هستند که تاکنون به مرام دولتی بدل نگردیدند اما این قابلیت را دارا هستند، مانند نهیلیسم و بودیسم.

بنا براین، نتیجه می‌گیریم که تنها جدایی بنیاد دولت و بنیاد دین برای اجتناب از تشکیل دولت استبدادی کافی نیست و بنیاد دولت علاوه بر بنیاد دین، می‌باید از بنیاد سایر مرام‌ها نیز جدا باشد.

شهروندان می‌توانند بنا بر مرام‌هایی که دارند، حزب تشکیل داده و

این احزاب به شرط پذیرش اصول مورد توافق شهروندان و مندرج در قانون اساسی (=حقوق ملی و حقوق شهروندی مانند استقلال کشور و حفظ مرزهای جغرافیایی، تضمین استقلال و آزادی تمام شهروندان کشور و...) به فعالیت پرداخته و بنا بر مرام‌هایشان به جامعه برنامه‌هایی ارائه داده و در صورت تصویب گردیدن هر کدام از برنامه‌ها توسط شهروندان، بدون نقض نمودن اصول قانون اساسی و در یک دوره زمانی تعیین شده، مدیریت اجرایی آن برنامه‌ها را در کشور بر عهده گیرند. بدین سان دولت هیچ پیش فرضی برای مدیریت کشور به جز حقوق شهروندی و حقوق ملی نخواهد داشت و شهروندان برنامه‌ها را برای مدیریت کشور در قالب تعیین حکومت (قوه مجریه)، مجلس و سایر بنیادهایی که با رای دوره‌ای شهروندان تعیین می‌گردند، انتخاب می‌نمایند. شهروندان یک کشور دارای مرام‌های گوناگون و متضاد هستند و منصفانه نیست که دولت از میان آن‌ها، مرامی را انتخاب و مبنای مدیریت کشور و توجیه اقدامات خود قرار دهد، زیرا از یک سو کشور متعلق به تمام شهروندان با مرام‌های گوناگون است و باید مطابق با میل و نیازهای دوره‌ای آن‌ها اداره گردد و از دیگر سو نباید مرام‌های شهروندان بهانه بکار بردن زور توسط دولت قرار گیرد. حقوق ملی و حقوق شهروندی که اندیشه راهنمای دولت لائیک خواهند بود، اولاً امری عمومی هستند زیرا تمام شهروندان با مرام‌های گوناگون خواهان تامین حقوق خویش هستند، دوماً نه تنها منبع توجیه گر استبداد دولت نیستند بلکه محدود کننده آن نیز هستند.

ارتباط جدایی بنیاد دولت و بنیاد مرام‌ها با «لائسیته»:

۱ - علت مخالفت ما با دولت دینی، دشمنی با دین نیست، بلکه دلایل زیر است:

- زمانی که دولتی اعلام دینی بودن می‌نماید، در حقیقت دین را بهانه‌ای برای توجیه استبداد خود قرار می‌دهد و بدین سان هم دولت و هم آن دین به فساد کشیده شده و حقوق شهروندی و حقوق ملی را از شهروندان سلب می‌نمایند.

- نباید با تعیین یک سری پیش فرض‌های اعتقادی که مورد توافق تمام شهروندان نیز نیستند، انتخاب شهروندان را از میان برده یا محدود و مشروط ساخت.

- نیازهای جامعه در حال تغییر هستند و نباید یک سری پیش فرض‌های ثابت را مبنای مدیریت کشور قرار داد.

این سه مسئله شامل نه تنها دولت دینی، بلکه تمام دولت‌های مرامی می‌گردند. دین تنها مرامی نیست که تاکنون تبدیل به اندیشه دولت گردیده و استبداد آن را توجیه نموده است. نقد ما به تمام دولت‌های مرامی این است که بجای حقوق ملی و حقوق شهروندی، یک یا چند مرام را مبنای اداره کشور قرار داده و به وسیله آن‌ها نقض حقوق ملی و حقوق شهروندی را توجیه می‌نمایند، بناً براین می‌گوییم که بنیاد دولت لائیک باید نه تنها از بنیاد دین، بلکه از بنیاد تمام مرام‌ها جدا باشد.

۲- دولت لائیک اجازه ندارد، مرام‌هایی را بعنوان دین تعریف نماید تا خود را تنها از آن‌ها جدا سازد. تعریف نمودن مرام‌هایی بعنوان دین توسط دولت لائیک، مثلاً با این معیار که مبلغان‌شان مدعی‌اند: «مرام‌شان از آسمان آمده یا متعلق به هزاران سال پیش است»، دارای ایرادهای زیر است:

- تعریف نمودن و نوعی رسمیت بخشیدن به دین توسط دولت و نقض اصل «جدایی بنیاد دین و بنیاد دولت» است.

- دست دولت را باز می‌گذارد تا مرام‌های مورد پسند خود را بعنوان دین به رسمیت شناخته و آن‌ها را آزاد اعلام نماید و مرام‌هایی که مورد پسندش نیست را فرقه اعلام نموده و با پیروان آن‌ها برخورد نماید. بعنوان مثال دولت فرانسه مرام سایننتولوژی (Scientology) را بعنوان دین به رسمیت نشناخته و آن را «فرقه‌ای خطرناک» عنوان کرده، در حالی که در برخی کشورها مانند آمریکا و اسپانیا، دولت همین مرام را دین تشخیص داده و آن را آزاد اعلام نموده است (۴).

- اگر بخواهیم بناً بر پیشنهاد برخی طرفداران دولت لائیک، اصل سوم لائیسیته مبنی بر «عدم تبعیض دولت میان شهروندان به لحاظ دینی» را به «عدم تبعیض به لحاظ جنسیتی، قومیتی، ملیتی و...» و برابری حقوقی تمام شهروندان گسترش دهیم که آقای وثیق نیز با آن همداستان است (۵)، آنگاه دولت حق نخواهد داشت تعدادی از مرام‌های موجود در جامعه را به عنوان دین تعریف نموده و بنیاد آن‌ها را از بنیاد خود جدا سازد اما در مورد سایر مرام‌ها سکوت نماید، زیرا در این صورت دولت میان شهروندان به دلیل عقیده داشتن به مرام‌های گوناگون تبعیض قائل گردیده است.

دولت این صلاحیت را ندارد که به تفسیر مرام‌ها پرداخته و منشاء زمینی یا آسمانی برای آن‌ها تعیین نماید. دولت وظیفه‌ای جز تامین

حقوق شهروندی و حقوق ملی شهروندان ندارد و شهروندان باید در مورد منشاء آسمانی داشتن یا نداشتن مرام‌ها داوری نمایند، دولت لائیک اجازه ندارد در این مورد یک تصمیم رسمی بگیرد.

اگر ما جدایی بنیاد دولت و بنیاد مرام‌ها را لازم ارزیابی نماییم، آنگاه با این منطق همداستان خواهیم گشت که اینکه یک قانون لائیسیته برای جدایی بنیاد دولت و بنیاد ادیان و قانونی جداگانه در مورد جدایی بنیاد دولت و بنیاد مرام‌های غیر دینی داشته باشیم، اولاً توجیه عقلانی ندارد، دوماً، لازمه چنین امری تعیین معیارهایی برای تشخیص دینی یا غیر دینی بودن مرام‌ها توسط دولت است و این کار از جمله برخلاف اصل «جدایی بنیاد دولت و بنیاد دین» و اصل «عدم تبعیض دولت میان شهروندان» در لائیسیته است. همچنان که پیش‌تر گفتیم، برخی معتقدان به تشکیل دولت لائیک بر این باورند که اصل سوم لائیسیته (=عدم تبعیض دولت میان شهروندان به لحاظ دینی) باید به تبعیض زدایی در تمام عرصه‌ها گسترش یابد، نه اینکه با یک موازی کاری غیر موجه، قانون یا قوانین جداگانه‌ای در این زمینه‌ها تصویب گردد.

گسترش جدایی بنیاد دولت از بنیاد دین به بنیاد تمام مرام‌ها، هرگز موجب کمرنگ گردیدن موضوع جدایی بنیاد دولت و بنیاد دین یا تحریف آن نخواهد گردید، همچنان که این گفته درست شیدان وثیق در مقاله‌ای با عنوان «در برابر تعصب‌گرایی دینی همواره از آزادی و لائیسیته دفاع کنیم!» (۶) در مورد اصل سوم لائیسیته که در لائیسیته فرانسوی، تنها به عدم تبعیض دولت میان شهروندان به لحاظ دینی محدود است، سبب کمرنگ گردیدن یا تحریف آن نمی‌گردد:

«سوم، عدم تبعیض به ویژه تبعیض دینی و نه تنها دینی بلکه همچنین جنسیتی، قومی، ملیتی و غیره. برابری حقوقی شهروندان، به ویژه برابری زن و مرد، صرف نظر از اعتقادات مذهبی یا غیر مذهبی و تفاوت‌ها میان افراد.»

جمهوری خواهان جانبدار تشکیل دولت لائیک نباید واکنش دولت جمهوری اسلامی بوده و تنها خواهان جدایی بنیاد دولت و بنیاد دین گردند، همچنان که پیش‌تر توضیح دادیم، دین تنها یکی از اندیشه‌ها برای توجیه استبداد دولت است و استبداد در ایران می‌تواند توسط هزاران مرام دیگر توجیه گردد، همچنان که پیش از انقلاب سال ۵۷ استبداد به وسیله مرام پادشاهی توجیه می‌گشت. اگر کنشگران سیاسی پیش از انقلاب بجای اینکه واکنش دولت محمدرضا پهلوی و خواهان تغییر اندیشه توجیه استبداد دولت از پادشاهی به اسلامی گردند، حقیقتاً کنشگر

بوده و با مطالعه و کسب آگاهی‌های لازم، هدف خویش را جدایی بنیاد دولت از بنیاد پادشاهی و سایر مرام‌ها و تشکیل جمهوری ایران و نوشته شدن قانون اساسی صرفاً بر اساس حقوق ملی و حقوق شهروندی قرار می‌دادند و با تکرار و تبلیغ دائمی، آن را تبدیل به خواسته‌های عمومی و هدف انقلاب می‌نمودند، اکنون یکی از آزادترین کشورهای جهان را داشتیم و دچار فاجعه‌ای به نام جمهوری اسلامی نبودیم. هدف باید حذف استبداد باشد نه تغییر اندیشه توجیه آن. با جدا گردیدن دولت از مرام‌های توجیه گر کاربرد زور و مبنای قرار گرفتن حقوق شهروندی و حقوق ملی در تشکیل دولت، بکار بردن زور توسط دولت جز در برابر متجاوزین به حقوق ملی و حقوق شهروندی ناممکن می‌گردد، البته بکار بردن زور در برابر این متجاوزین، باید طبق قوانین و در کمترین حد برای بازداشت آن‌ها از ادامه تجاوز باشد.

از آنچه که در بالا آمد نتیجه می‌گیریم که از آنجا که ادیان، تنها مرام‌هایی نیستند که به عنوان توجیه استبداد دولت بکار رفته و شریک یا جایگزین اراده شهروندان در مدیریت کشور می‌گردند، بنیاد دولت لائیک می‌باید از بنیاد تمام مرام‌های دینی و غیر دینی جدا بوده و وظیفه‌اش صرفاً تامین حقوق ملی و حقوق شهروندی از جمله حفظ تمامیت ارضی و استقلال کشور، تبعیض زدایی از شهروندان و تامین استقلال و آزادی کامل آن‌ها، فارغ از جنسیت، مذهب، نژاد، اصل و نسب، زبان و گویش و مواردی از این دست باشد. افراد و گروه‌ها به جای اینکه مرام خود را مبنای تشکیل دولت قرار دهند و آن‌ها را به عنوان بخشی از «هویت ملی» به دیگر شهروندان تحمیل نمایند، می‌توانند در قالب احزاب، برای مشارکت نمودن در مدیریت کشور در یک دوره زمانی تعیین شده، برنامه‌های خود را برای تصویب توسط شهروندان ارائه نمایند. به تعبیری دیگر، شهروندان نباید مرام‌های خود را با استفاده از «زور» و به صورت مصنوعی، به عنوان بخشی از هویت ملی و پیش فرض مدیریت کشور به دیگر شهروندان تحمیل نمایند، آن‌ها می‌توانند در قالب احزاب، برای مشارکت دوره‌ای در مدیریت کشور و البته با اختیاراتی مشخص و مشروط بر نقض نمودن مواردی چون لائیک بودن دولت و حقوق ملی و حقوق شهروندی، از شهروندان کشور اجازه (=رای) بگیرند. ما بر جدایی و انفکاک کامل بنیاد دولت از بنیاد ادیان و دیگر مرام‌ها تاکید می‌ورزیم.

در پایان، با توجه به این سخن خواجه شیراز که «عیب می جمله چو گفتمی هنرش نیز بگو»، به این نکته نیز اشاره می‌نماییم که نقدهای ما هرگز به معنای نادیده گرفتن کوشش‌های مثبت و قابل تقدیر جوامع

مغرب زمین برای استقرار دموکراسی، حقوق بشر، انجام سکولاریزاسیون و... و همچنین خلق لائیسیته در فرانسه نیست. کوششهای آقای وثیق نیز در جهت شناساندن لائیسیته به جامعه ایران و نقد تفسیرهای آشفته و ناروای برخی نظریه پردازان ایرانی در مورد لائیسیته و سکولاریسم (=سکولاریزاسیون)، بسیار بجا و قابل تقدیر است و امیدواریم که این کوششها ادامه یابند. همچنین امیدواریم که این مقاله آغازی بر گفتگوهای بیشتر چهره‌های جمهوری خواه و جانبدار لائیسیته در این زمینه و تلاشی مضاعف برای وارد نمودن لائیسیته به گفتمان سیاسی کشور باشد. متأسفانه جامعه سیاسی ما در این زمینه دچار فقر و سردرگمی شدیدی است!

مشارکت نمودن دولت در سکولاریزاسیون بدون لائیک گردیدن آن، به تنهایی برای داشتن یک دموکراسی کامل و دولتی حقوقمدار، بدون اعمال تبعیض و متعلق به تمام شهروندان کافی نیست، همچنان که به عنوان مثال در کشور انگلستان با وجود دموکراسی قابل تقدیر و آزادی عقیده و وجدانی که دارد، اما دولت، دین مسیحیت را به رسمیت می‌شناسد و کلیسای آنگلیکن دارای نمایندگانی در مجلس اعیان این کشور است و...، صرف همین موارد، نوعی اعمال تبعیض در حق شهروندان غیر مسیحی و غیر پروتستان انگلستان است. همچنان که با وجود اینکه مرام سلطنت در این کشور تشریفات است اما صرف اینکه در انگلستان حتما باید عضو یک خانواده خاص بود تا به شکل نمادین تاج بر سر نهاد و داشتن چنین جایگاهی برای دیگر شهروندان این کشور یک رویاست، نوعی اعمال تبعیض دولتی است. شرط لازم برای شرکت تمام شهروندان در مدیریت کشور، لائیک بودن دولت است، به گونه‌ای که حتی یک شهروند بی‌خدا یا شیطان پرست نیز بدون اینکه مشکلی پیش آید، بتواند در این مدیریت مشارکت نماید و حتی به مقام‌هایی چون ریاست جمهوری برسد.

پیش نیازهای تشکیل دولت لائیک در ایران، کم گردیدن نقش بنیاد مذهب در عرصه‌های گوناگون اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و... و تخصصی گردیدن هر یک از این عرصه‌ها و همچنین انطباق یافتن باور عمومی مردم از دین اسلام و مذهب شیعه (بعنوان دین و مذهب اکثریت شهروندان ایران در حال حاضر) با شرایط زمانه و حقوق شهروندی است، به تعبیری دیگر، سکولاریزاسیون دینی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی. اگر چه باید در جهت سکولار گردیدن بنیاد دین در ایران نیز تلاش نمود، اما به نظر نمی‌رسد که ساختار استبدادی این بنیاد تا زمانی که دولت و قوه قهریه نامحدود و غیر پاسخگو را در اختیار دارد، حاضر گردد که خود

را با سکولاریزاسیون جامعه همراه سازد. بنیاد دین در ایران احتمالاً پس از شکل دولت لائیک و از دست دادن قدرت و ابزار سرکوب، برای ادامه بقا در جامعه، ناچار خواهد شد همانند کلیسای کاتولیک فرانسه، خود را با سکولاریزاسیون جامعه همراه سازد. بار دیگر تاکید می‌نماییم که در ایران باید همزمان برای سکولاریزاسیون دینی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و تشکیل دولت لائیک تلاش نماییم.

arash.parsei@gmail.com

برگرفته از تارنمای -

پی نوشته‌ها:

۱. شیدان وثیق، کتاب «لائسیته چیست؟»، صفحه ۲۰

۲. ابوالحسن بن‌صدر: در باره «لائسیته»؛ آرایه شده به فستیوال صلح و جنگ در سال ۲۰۰۷

<http://www.banisadr.com.fr/Articles/html/ass685.html>

۳. در برابر تعصب‌گرایی دینی همواره از آزادی و لائسیته دفاع کنیم! شیدان وثیق

http://www.rangin-kaman.org/v1/index.php?option=com_content&view=article&id=9083

۴. <http://www.france24.com/en/20131016-french-scientologists-lose-appeal-fraud-conviction/>

۵. رفرنس شماره ۳۰

۶. همان.

اعدام، آموزش و “ولگاریزاسیون” خشونت است



فرهنگ قاسمی

وظیفه ما این است که افکار عمومی ایران را متقاعد سازیم که مجازات اعدام اثری بر روی کاهش بزهکاری آن ندارد یک قانون عقب افتاده ای بیش نیست. در یک جامعه مدرن انسان محور و حقوق اولیه و طبیعی او بالا ترین ارزش و منزلت را دارد حق حیات در مرتبه اول این حقوق قرار دارد و باید بی هیچ بهانه ای این حق توسط حاکمیت و

جامعه محترم شمرده شوند.

اظهار نظر درباره مسائل اجتماعی به ویژه مسئله با اهمیت لغو حکم اعدام نمیتواند و نباید بدون کنشگری فعال و بیان دیدگاه‌های سیاسی انجام پذیرفت، چرا که دفاع از حقوق انسانی موقعی ارزش پیدا میکند که به همراه ارائه راه حل و چشمانداز روشن سیاسی و اجتماعی و فرهنگی و اخلاقی و اقتصادی از یک سو و عمل گرائی از سوی دیگر نیز باشد.

بنابراین از حاضرین در این نشست اجازه می‌خواهم برخی از مشخصات جامعه‌ای که من خواهان آن در میهنمان هستم را در ابتدای سخنانم بیان کنم. من طرفدار گذار از جمهوری اسلامی می‌باشم و اعتقاد به برقراری یک جامعه سوسیال دموکرات، لائیک و طرفدار جدایی دین و دولت و مدافع رفع هرگونه تبعیض در همه عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، قومی، زبانی، دینی و مذهبی دارم. در جهت رعایت همه آزادی‌های فردی و اجتماعی و حاکمیت ملت و حفظ تمامیت ارضی کشور و با

احترام به منشور جهانی حقوق بشر فعالیت می‌کنم. از این مقدمه که بگذریم وظیفه خود میدانم از برگزارکنندگان این نشست سپاسگزاری کنم. از اظهارات خانم‌ها و آقایانی که در زمینه لغو حکم اعدام مطلب ارائه دادند به سهم خود استفاده کردم و با تمام علاقه‌ای به بیانات دیگر سخن‌گویان گوش فرا خواهم داد.

ترویج و توده ای کردن خشونت

همان‌طور که ملاحظه فرموده اید موضوع سخنرانی بنده "اعدام، آموزش و "ولگاریزاسیون" خشونت است" پس لزوم پیدا میکنند چند کلامی در مورد "ولگاریزاسیون" و خشونت صحبت کنم.

در مورد استفاده از کلمه لاتین "ولگاریزاسیون" بسیار تردید داشتم اما متأسفانه کلمه دیگری پیدا نکردم که به اندازه کافی پاسخ‌گوی اثرات شرایطی باشد که با اعدام‌های متداول توسط جمهوری اسلامی در جامعه ما صورت می‌گیرد.

در فرهنگ فرانسه به فارسی اثر بروخیم فعل vulgariser به عمومیت دادن و رواج دادن و صفت آن، واژه vulgaire به معنای عامیانه، عوامانه و معمولی ترجمه شده است.

Vulgarisation" " به مفهوم ترویج و اشاعه دادن رفتار و کرداری در جامعه و در اختیار توده مردم قرار دادن آن است.

خشونت از نظر لغوی به معنای درشتی، ناهمواری، تندخویی، بی رحمی است (دهخدا). خشونت حالتی از رفتار و کردار است که فرد یا گروه رسمی یا غیر رسمی، به زور و اجبار به دیگران تحمیل می‌کند. هرگونه کردار و رفتاری که با هدف وارد نمودن آسیب به دیگران صورت گیرد رفتار خشونت‌آمیز خوانده می‌شود. رفتار خشونت‌آمیز می‌تواند در سطح آگاهانه یا ناآگاهانه صورت گیرد خشونت می‌تواند مشروعیت خود را از یک نظام حکومتی، یک ایدئولوژی یا دین آداب و رسوم و سنت کسب کند.

خشونت یکی از پدیده‌های تأسفبار جامعه بشری به شمار می‌آید که تبیین تاریخی آن کار ساده نمی‌باشد. اما مسلم است که خشونت همواره در رابطه تنگاتنگ با اختلافات و کشمکش‌های و درگیری‌های اجتماعی و تداوم آن‌ها بوده است. خشونت زاییده کمبود منطق و نبود فرهنگ گفتگو و تساهل و وجود تبعیض است.

درک خشونت به رابطهٔ قابلیت درجه مقاومت قربانی در برابر خشونت گر وابسته است. ماهیت رفتاری که در یک جامعه خشونت خوانده می‌شود ممکن است در جامعه‌ای دیگر امری عادی تلقی شود. میزان و وسیله تشخیص و ادراک این رفتار در رابطه با شناخت افراد آن جامعه از حقوق جهان‌شمول خود می‌باشد.

خشونت صفت حیوانی انسان است که اگر تعدیل پیدا نکند و اداره نشود می‌تواند یک انسان را به خطرناک‌ترین حیوانات تبدیل کند. انسان به طور طبیعی به اندازه تمایلات تهاجمی و خشونت‌آمیز در عین حال دارای مکانیسم‌های طبیعی بسیاری برای پرهیز از خشونت دارد مانند مشارکت، مقاومت در مقابل درگیری پرهیز از غرور و افتخارات و تبعیضات.

مرکز بهداشت جهانی (WHO) خشونت را تحت عنوان «استفادهٔ عامدانه از نیروی جسمی یا قدرت، به صورت تهدید آمیز یا واقعی، علیه خود، دیگری یا گروه یا جامعه‌ای، که موجب آسیب، مرگ، آسیب روانی، عقب افتادگی رشد یا محرومیت می‌شود یا احتمال این رخدادها را بسیار بالا می‌برد» می‌داند

تمامی جامعه شناسان و جرم شناسان که خواهان جامعه ای سالم، انسانی و رشد یافته هستند، صدور و اجرای حکم اعدام و آن هم به صورت علنی را نه تنها مانع ارتکاب تبهکاری‌های بیشتر نمی‌دانند، بلکه این

نوع مجازات را از جمله موجب افزایش خشونت و جنایت در جامعه دانسته و معتقدند اجرای حکم اعدام موجب گسسته شدن پیوند های اخلاقی، روحی و روانی اجتماع می شود.

اعمال خشونت در نظام جمهوری اسلامی بر اساس قوانین اسلامی و به ویژه بر مبنای نظریه ولایت فقیه روشی عام برای پاسخ گویی به هر معضل و مشکلی است و اعدام فعالین سیاسی و مخالف نظام، حتی فروشندگان موادمخدر نیز در نظام حاکم بامجازات اعدام پاسخ پیدا می کند.

حکم اعدام غایت خشونت است

صدور و اجرای حکم اعدام غایت خشونت و تعصب و خام گرایی جامعه بشریت محسوب می شود. بسیاری از جوامع بشری از قرن ها پیش کوشش کرده اند این مجازات ناعادلانه از بین برود به طور مثال اعتراضات نسبت به حکم اعدام در فرانسه از نیمه دوم قرن هیجدهم آغاز گردید، مراحل بسیاری را طی کرد ویکتور هوگو در سال ۱۸۲۹ میلادی مسئله ممنوع شدن اعدام در ملاءعام را مطرح می کند. سال ها می گذرد تا این مطالبه فراگیر و همگانی شود. امروز به جز چند کشور اسلامی اجرای حکم اعدام در ملا عام قدغن شده است.

در فرانسه با وجود اینکه است نیمه دوم قرن هیجدهم فعالیت هایی برای لغو حکم اعدام انجام گرفت اما ثمره آن بالاخره در سال ۱۹۸۱ لایحه لغو حکم اعدام به تصویب رسید گفته می شود امروز در بیش از ۱۴۰ کشور جهان صدور حکم اعدام قدغن شده است. اما در بسیاری دیگر از کشورها به ویژه کشورهای مسلمان این مجازات وجود دارد و اجرا می گردد.

متأسفانه جوامع بشری برای به دست آوردن و اعمال قدرت و تحمیل دین و مذهب و ایدئولوژی توسط مستبدین و دیکتاتورها، همین طور بنا بر مستندات تاریخی، غالباً، در روند انقلابات اجتماعی همواره از خشونت و جنگ و اعدام استفاده کرده اند. در دین اسلام قصاص به عنوان یکی از عقب مانده ترین ابزار ترمیم بی عدالتی به شمار می رود که متعلق به زندگی قبیله ای ۱۴ قرن پیش می باشد در حالی که از نظر تحقیقات علمی به اثبات رسیده است که حکم اعدام نه تنها جنایتی را ترمیم یا پاک نمی کند بکه بدون تردید به ویژه به شکلی که در جوامع اسلامی اعمال می شود باعث آموزش و اشاعه وسیع و حرفه ای "vulgarisation" طاعون خشونت در جامعه انسانی می گردد. جمهوری اسلامی ایران یکی از

نظام‌هایی به شمار می‌رود که با اتکا به قوانین اسلامی در اجرای این جنایت سر شده است.

با وجود اینکه مخالفت با حکم اعدام از فرهنگ سیاسی جامعه ایرانی به دور نبوده است، اما اقدامی توسط گروهی است فعالان سیاسی و اجتماعی و روشن‌فکران ایرانی «لغو گام به گام اعدام» در مخالفت با حکم اعدام انجام شد و مورد حمایت بسیاری از میهمان قرار گرفت قابل تقدیر و لازم است که در این جا به همت امضاکنندگان اولیه ارج گذاشت. اما نباید فراموش کرد که لغو حکم اعدام در رابطه مستقیم با گذار از جمهوری اسلامی قرار دارد. بنابراین شعار و مبارزه و ابتکار عمل برای لغو حکم اعدام را همانند گذار جمهوری اسلامی باید در اولویت قرار داد. اگر کسانی گمان می‌برند که این کار را می‌توان و بایستی بدون اتلاف وقت و به سرعت انجام داد هیچ دلیل منطقی و علمی وجود ندارد که در شرایط کنونی جامعه ایران با روش گام به گام آن مخالفت کنند.

دست یازیدن به مجازات اعدام از نظر من نه تنها تجاوز به حق حیات انسان‌هاست همین طور به مثابه شکست منطق و ضعف جامعه انسانی در آموزش و پرورش نسل‌های آینده محسوب می‌شود. شکست منطق انسانی چیزی غیر از شکست انسانیت نیست شاید برای همین باشد که "ربر بدانتر" Bedinter Robert وزیر دادگستری دولت سوسیالیست فرانسه که لایحه لغو حکم اعدام را به مجلس ارائه داد می‌گوید "حکم اعدام یک شکست برای انسانیت است، حافظ جامعه بشری نیست، شرافت آن را زیر پا می‌گذارد"

مجازات اعدام ترویج خشونت و عادی سازی مرگ است

مجازات اعدام در ۱۴۰ کشور جهان لغو شده است. نام ایران در میان ۲۱ کشوری قرار دارد که نه تنها این مجازات در آن اجرا می‌شود، بلکه در اغلب مواقع در ملاءعام نیز اجرا می‌شود. امروز، جمهوری اسلامی ایران از نظر تعداد اعدام شده گان در رده دوم جهان قرار دارد. چهار کشور ایران، سومالی، کره شمالی و عربستان کشورهای هستند که اکنون احکام مجازات از جمله اعدام را در ملاءعام اجرا می‌کنند. تفاوت ایران با این سه کشور در این است که ایران در سال ۱۳۵۴ میثاق بین المللی مدنی و سیاسی را امضا کرده و متعهد به اجرای آن است. این میثاق بین المللی اجرای اعدام در ملاءعام و منظر عمومی را منع کرده است اما ایران با وجود اینکه متعهد به اجرای مفاد این میثاق بین المللی است آن را زیر پا

گذاشته می گذارد.

- هیچ فردی از مادر جانی یا گناهکار به دنیا نمی آید. اگر جرم و جنایتی از برخی سر میزند جامعه و حاکمیت در این امر بی تقصیر نیستند. پس این وظیفه سیستم اداره کننده جامعه است که از تولید افراد گناهکار با بکارگیری آموزش و پرورش درست جلوگیری کند و اگر این جلوگیری به اندازه کافی مفید واقع نشد وسائل اصلاح و تادیب آنها را در چهارچوب رعایت احترام به حقوق انسانی او فراهم آورد.

- با نگاهی به ارقام و آمار موجود و به تعداد اعدامها و زندانیان می بینیم که در سه دهه اخیر نه تنها از شدت این جنه و جنایت کاسته نشده است بلکه جامعه ما بیش از هر زمان دیگری با پدیده بزهکاری، قاچاق فساد و دزدی و آدمکشی و تجاوز به حقوق مردم مواجه است

- تمام کسانی که در زنجیره اجرای حکم اعدام قرار دارند به ویژه جلاد در شمار قربانیان جامعه انسانی محسوب می گردند. کشتن یک انسان بوسیله یک انسان دیگر یعنی فردی که مجازات اعدام را اجراء میکند و در اصطلاح جلاد نامیده میشود بدون تردید از نظر روانی در او تاثیر منفی میگذارد و اثرات آن او را از خلیقات انسانی دور می کند و رفتارش نسبت به اطرافیان نمی تواند در جامعه بی تاثیر باشد این اثرات بی تردید در بازتولید شکنجه و جنایت نقش بازی میکنند .

- وقتی حکم اعدام در مورد فردی اجراء میشود اطرافیان اعدامی دچار ضربه روانی و آشفتگی میشوند : اگر پدری را اعدام می کنند پدر ، مادر، زن، فرزندان، خواهر، برادر و نزدیکان او نیز مورد بی عدالتی قرار می گیرند. گاهی این بی عدالتی میتواند تاثیرات بسیار ناگواری در بازماندگان او داشته باشد. پس اعدام یک فرد در واقع میتواند دهها نفر دیگر از اعضاء خانواده و نزدیکان او را آزار دهد. چه کسی باید جبران این اقدام نا عادلانه و غیر انسانی را در مورد نزدیکان یک اعدامی بکند ؟

- جمهوری اسلامی در ردیف اول کشورهای است که در ملاء عام اعدام می کند. تخمین زده میشود در ایران به صورت متوسط در هرهفت ساعت یک نفر را با بیرحمی تمام با جرثقیل به دار می کشند. عادی شدن این جنایات بسیار نگران کننده است زیرا مجازات اعدام حساسیت جامعه را در مورد اعمال خشونت کاهش می دهد و خشونت را به پدیده ای عادی تبدیل می کند.

- مجازات اعدام بر روح و روان افراد و سلامت روانی جامعه اثرات

منفی می‌گذارد و از بین بردن آن‌ها به راحتی میسر نیست. در جامعه ما روز به روز خشونت از نظر کیفی و کمی بیشتر می‌شود و ناامنی در آن گسترده‌تر می‌گردد. آیا این خود دلیل بر بی‌اعتبار بودن اعدام‌ها به هدف تقلیل جنایات نیست؟ آیا حاکی است آن نمی‌باشد که مجازات اعدام نه تنها بازدارنده نیست بلکه ترویج کننده خشونت نیز هست؟

شواهد زیادی وجود دارد که تماشا کردن تفریحی مردم عامی به اجرای حکم اعدام، در تبلیغاتی که در اطراف آن از سوی رژیم جمهوری اسلامی اعمال می‌شود، این تئاتر در حقیقت تبدیل به کلاسهای آموزشی این پدیده در جامعه شده است. پدران و مادران با فرزندان خردسال خود در میدانهای اجرای حکم اعدام حاضر می‌شوند نمونه‌ای از آن که در مطبوعات انتشار یافته به قرار زیر است: پدری، فرزند خردسالش را به دوش کشیده تا صحنه اعدام را از دست ندهد. برخی با در دست داشتن تلفن همراه، صحنه اعدام را ضبط می‌کنند. چند نفر تخمه می‌خورند و می‌خندند. خودروی پزشکی قانونی مخصوص حمل جسد در گوشه‌ای توقف کرده است. طناب قرمز رنگ دار از سوی یکی از مأموران به قلاب جرثقیل متصل می‌شود. سرانجام پس از گذشت مدتی، صوت قرآن در لابه لای صحنه و شیون خانواده فرد محکوم به اعدام گم می‌شود. تماشاچیان، نزدیک به ۱۰ دقیقه جسد آویزان در میانه زمین و آسمان را نظاره می‌کنند.

این روش آموزش خشونت در مواردی تبدیل به سرگرمی‌های کودکانی می‌شود که در اینجا دو نمونه آن را از مطبوعات جمهوری اسلامی ذکر می‌کنیم:

مهر ماه امسال، پس از انتشار خبر اعدام یک شهروند کُرد به نام رئوف مصطفایی در جوانرود و انتشار خبر و صحنه‌های مربوط به آن در رسانه‌های دولتی ایران، مهران یوسفی، کودکی هشت ساله ساکن روستای کوچک کلاش لولم در شهرستان جوانرود کرمانشاه تصمیم گرفت همراه با چند تن از هم بازی‌هایش «بازی اعدام» را تمرین کند. آن کودکی هشت ساله هنگام بازی و تکرار حالت اعدام با هم‌بازی‌هایش جان خود را از دست داد.

روز جمعه ۱۷ آبان ماه تنها یک ماه پس از پی اعدام‌هایی که در تارنمای محلی پخش شد دو فیشوری در زندان «عادل آباد» شیراز، کودکی هفت ساله به نام محمد (مروان) آشوبی، در یک بازی کودکانه، با استفاده از طنابی که در گوشه حیاط خانه برای خشکاندن رخت آویزان بود با قرار دادن ماشین اسباب بازی در زیر پایش، از طناب رختشویی آویزان شد و در پی حرکت ماشین اسباب بازی در زیر پایش،

دچار خفگی شد و جان خود را از دست داد.

این حوادث نمونه‌های بارز آموزش و ترویج خشونت توسط رژیم جمهوری اسلامی ایران است.

وظیفه ما

هر روز خشونت این رژیم نسبت به شهروندانش بیش از پیش میشود .

امروز بیش از هزار و سیصد زندانی دیگر که توسط همین دادگاه های اسلامی به مرگ محکوم شده اند در راهرو های مرگ در انتظار اعدام هستند .

زمان آن فرارسیده است که ماشین اعدام ها در ایران هر چه زودتر متوقف شود و احکام صادر شده باطل گردند. ما باید دست در دست برای لغو حکم اعدام در ایران کوشش کرده و به رژیم جمهوری اسلامی ایران هشدار دهیم تا از اقدامات نا عادلانه خود دست برداشته اعدام انسانها را تعطیل سازد

وظیفه ما این است که افکار عمومی ایران را متقاعد سازیم که مجازات اعدام اثری بر روی کاهش بزهکاری آن ندارد یک قانون عقب افتاده ای بیش نیست. در یک جامعه مدرن انسان محور و حقوق اولیه و طبیعی او بالا ترین ارزش و منزلت را دارد حق حیات در مرتبه اول این حقوق قرار دارد و باید بی هیچ بهانه ای این حق توسط حاکمیت و جامعه محترم شمرده شوند.

عدم مبارزه عاجل با حکم اعدام خود به شکلی تسلیم شدن در برابر آموزش و پرورش خشونت و سرکوب روحیات انسانی و مهر و ملامفتی است که در فرهنگ ایرانی وجود دارد و حکم اعدام مشروعیت دادن و توافق و تفاهم با گسترش و ترویج خشونت در جامعه است که میتواند به مرور زمان فرهنگ خشونت در جامعه نهادینه سازد .

در باره خشونت و قدرت و ضرورت لغو مجازات اعدام



سخنرانی مهرداد درویش پور

در کنفرانس انجمن پژوهشگران ایران، حق حیات و کیفر مرگ، کلن ۱۸ ژانویه

امروز خوشبختانه گفتمان لغو مجازات اعدام در جامعه روشنفکری و سیاسی ایرانی همگانی شده است. این در حالی است که حاکمان اسلامی و بخشی از افکار عمومی همچنان از مجازات اعدام دفاع می کنند. او از نظام جمهوری اسلامی ایران به عنوان "جمهوری مرگ" نام برد.

درویش پور در ابتدای سخنرانی کوتاه خود اشاره کرد که نخستین باری که این بحث را با همین عنوان در ۲۷ سال پیش در ۱۹۸۷ ارائه و منتشر کرده بود، با واکنش بخش مهمی از اپوزیسیون روبرو شد. اما به هر رو امروز خوشبختانه گفتمان لغو مجازات اعدام در جامعه روشنفکری و سیاسی ایرانی همگانی شده است. این در حالی است که حاکمان اسلامی و بخشی از افکار عمومی همچنان از مجازات اعدام دفاع می کنند. او از نظام جمهوری اسلامی ایران به عنوان "جمهوری مرگ" نام برد. در ادامه او به اختصار به بررسی مجازات اعدام از چهار منظر پرداخت: ۱ فلسفه مجازات اعدام از منظر حقوقی که آن را نه عدالت جویی بلکه انتقام جویی دانست که با قتل مبارزه نمی کند بلکه قتل عمد را در انحصار دولت قرا میدهد. ۲ مجازات اعدام از منظر جامعه شناسی جرم که برخلاف ادعای طرفداران آن نه از خصلت تربیتی و تادیبی برخوردار است و نه بازدارنده بزهکاری است. ۳ آناتومی مجازات اعدام از منظر روانشناسی همچون نمادی از خشونت بد خیم و ویرانگرایانه که جنبه دفاع از حق حیات نداشته بلکه پرخاشگری سادیستی است ۴ مجازات اعدام از منظر فلسفه سیاسی خشونت گرا همچون وسیله ای برای محو دشمنان. درویش پور اضاف کرد اعدام های سیاسی یکسره از این منظر صورت گرفته است که در بازتولید چرخه خشونت نقش مهمی داشته است.

[فیلم سخنرانی مهرداد درویش پور](#)

طرح بحثی مقدماتی درباره گذار از جمهوری اسلامی به دموکراسی در ایران

اکبر سیف



درباره روش گذار، به گمان من، درست این است که چپ دموکرات ایران در همراهی با خواست مردم ایران از اشکال و روش های مبارزاتی خشونت پرهیز طرفداری کند. چپ های دموکرات تا جایی که می توانند باید در این راستا تلاش ورزیده و با مواضع و رفتار خویش نشان دهند که بواقع دموکراتند و به قواعد دموکراسی آگاه و بدان از همین امر روزی بپندند.

این طرح بحث در واقع متن سخنانی است درباره گذار از جمهوری اسلامی به دموکراسی در ایران که در نشست کنشگران چپ در شهر پاریس در روز یکشنبه پنج ژانویه، برای گشایش بحث ارائه شد.

با تشکر از دوستان، در ابتدا بایداشاره کرد که سعی من برای این است که با توجه به محدودیت وقت، چند پرسش بنیادین به بحث گذاشته شوند. برخی از این پرسش ها به همراه پاسخ مطرح شده اند و برخی دیگر بدون پاسخ. یافتن پاسخ های درست و واقع بینانه برای این پرسش ها، از جمله موضوعات مهمی است که در مقابل همه ما قرار دارد.

یکم: گذار از ج ا به دموکراسی، از جمله مباحث اساسی ای است که در مقابل جنبش آزادیخواهان مردم ما قرار داشته و دارد. بحث بر سر صرف گذار از نظام دینی به هر قیمتی و با هر مقصد ناروشتی نیست؛ بحث بر سر رسیدن به نظامی است دموکراتیک، با تمامی مختصات اصلی آن. در عین حال نباید فراموش کرد که گذار به دموکراسی در ایران ذیل سیطره ج ا چیزی نیست که بنا به میل ما و در پی تکرار مکرر یک رشته اصول دموکراتیک، در باب ضرورت و اجتناب ناپذیری گذار، جامه عمل پوشد. گذار امری است سیاسی-عملی و برای تحقق آن جمع و ترکیب یک رشته عوامل، آنهم در جریان وقوع تحولات سیاسی گام به گام و اغلب غیر قابل

پیش بینی که حاصل کنش و واکنش کارگزاران مختلف و متضاد المنافع و زورآزمایی میان آنهاست، تحقق می یابد.

گذار، الزامات خاص خود را دارد: بخشی از این الزامات ملی هستند و به مناسبات و توازن قوا میان نیروهای اصلی موجود در سطح جامعه، اعم از حکومت تا اپوزیسیون و مردم، و بخش های مختلف هرکدام و منابع قدرت آنها، مربوط می گردند؛ بخش دیگر، بین المللی می باشند و به مناسبات نیروها و قدرت های خارجی با نیروهای سیاسی درگیر در عرصه ملی ارتباط پیدا می کنند. علاوه بر این و در صورت فراهم بودن یک رشته عوامل، گذار به دموکراسی مثل هر پدیده دیگری از مراحل مختلفی عبور می کند. تشخیص این مراحل و اتخاذ اشکال و روش های مبارزاتی خاص هر یک، از الزامات پیشبرد درست امر گذار است.

پرواضح است که فروپاشی یا فروپاشاندن نظام، بخودی خود شکل گیری دموکراسی را در پی نخواهد داشت؛ و تازه اگر هم در صورت فراهم بودن یک رشته شرایط، به شکل گیری دموکراسی فراروید باز به طور خود بخودی تحکیم دموکراسی را به دنبال نخواهد داشت. چرا که، از جمله الزامات تعیین کننده تحکیم دموکراسی سیاسی، تامین پیشرفت اقتصادی و دستیابی جامعه به سطح معینی از رفاه و دموکراسی اقتصادی است. پایه اجتماعی دموکراسی در ایران تحت سلطه استبداد دهنی-اولیگارشی حاکم که کشور را به نقطه فلاکت در تمامی زمینه ها رسانده است بسیار وسیع است و در برگیرنده اقشار و طبقات مختلف، بویژه اقشار متوسط مدرن و اقشار فرودست جامعه یعنی کارگران و عمده حقوق و مزدبگیران و توده وسیع بیکاران و... می باشد. این از جمله نکات مهمی است که بویژه از سوی چپ دموکرات باید مورد توجه قرار بگیرد.

اما هرگاه از این ملاحظات بدیهی و در عین حال بنیادین که بعضا نادیده گرفته می شوند بگذریم، استقرار دموکراسی در ایران مدتهاست که بدل به خواست مرکزی همه آزادی خواهان و ترقی خواهان ایران، که دل درگرو پیشرفت و توسعه جامعه و رفاه شهروندان دارند، گردیده است. تزاصلی این گزاره هم برای استوار است که از طریق برقراری دموکراسی سیاسی، در مفهوم دقیق و شناخته شده و تجربه شده آن، است که می توان در مسیر تحقق دموکراسی اجتماعی و اقتصادی، در تمامی عرصه ها و جلوه های آن، در میهن بلازده مان گام برداشت. از این مسیر است که می توان و می باید به رفع تبعیض میان شهروندان جامعه در تمامی زمینه ها، میان زنان و مردان، اقوام و ملیت های گوناگون، پیروان مذاهب و ادیان مختلف و نیز دین ناباوران و... همت گماشت و با مدیریت درست و دموکراتیک جامعه و باز توزیع عادلانه ثروت ها و دسترنج کار و تلاش

شهروندان، جامعه را در مسیر توسعه و پیشرفت و عدالت اجتماعی اداره کرد. به همین خاطر است که استقرار دموکراسی سیاسی در ایران می باید در مرکز توجه و در سرلوحه استراتژی سیاسی چپ دموکرات ایران قرار داشته باشد و بر این مبنا به اتخاذ سیاست ها و تاکتیک های مبارزاتی بپردازد. (۱)

دوم: بحث بر سر گذار از جمهوری اسلامی به دموکراسی در ایران است. در اینجا با سه عنصر گذار، جمهوری اسلامی، دموکراسی، و هر سه در ارتباط با ایران، روبروی باشیم. تصور ما از هر یک از این سه جزء به چه قرار است؟

در برخورد با ساختار سیاسی جمهوری اسلامی که بیش از ۳۵ سال از حاکمیتش می گذرد باید به این واقعیت توجه داشت که جمهوری اسلامی، تنها با نظامی دیکتاتوری مشخص نمی شود. رژیم ج ا رژیم است استبدادی- مذهبی و اولیگارشیکی، که بر مبنای دین اسلام و روایت خاصی از شیعه دوازده امامی شکل گرفته است و سلسله مراتب خاص خود را پیدا کرده است. بر مبنای این روایت، که در قانون اساسی نظام آمده است، حکومت امری است الهی و متعلق به امام زمان. در غیاب امام زمان، امر ولایت و امامت، در انحصار فقهای شیعه مذهب قرار دارد و ولی مطلقه فقیه، در مرتبه بندی میان این فقها، نقش منحصر به فرد رهبری کننده را بر عهده دارد. در این نظام پیروان مذهب شیعه از امتیازات خاصی به نسبت پیروان سایر ادیان و مذاهب و عقاید دیگر، از اشغال مقامات سیاسی گرفته تا کسب امتیازات اقتصادی و رانت های گوناگون، برخوردارند. بی جهت نیست که جنگ قدرت و فساد و رشوه خواری از صدر تا ذیل نظام را فرا گرفته است. انتخابات در این نظام، در بهترین حالت و در صورت رعایت تام و تمام قانون اساسی رژیم، در کا درمعین و به منظور تعیین سهم هریک از جناح ها و باندهای ذی نفوذ در اداره کشور و برخورداری از امتیازات و رانت های حکومتی است که صورت می گیرد. حفظ نظام، «اوجب واجبات» همه جناح ها و باندهای حکومتی را تشکیل می دهد. چنین است که ظرفیت اصلاح از درون ج ا بسیار محدود و آنهم بر سر جزئیات است و هر جریان سیاسی که بخواهد در جهت اصلاح از اساس و دستیابی به ابتدائی ترین حقوق مردم ایران به مثابه شهروندانی آزاد و برابر حقوق مبارزه کند به ناگزیر به تغییر قانون اساسی رژیم و جایگزینی آن با قانون اساسی ای جدید و دموکراتیک و بدور از تبعیض میان شهروندان راه می برد. (۲)

در تقابل با چنین نظام سرکوبگر مذهبی فاسد حاکم است که رسیدن به دموکراسی در ایران به مثابه هدف مرکزی استراتژی سیاسی مطرح می

گردد. یعنی اینکه حکومت ایران باید حکومتی باشد زمینی، انتخابی، برآمده از رقابت آزادانه و عادلانه میان همه جریان‌ها و نیروهای سیاسی کشور؛ حکومتی باشد متکی به رای آزاد مردم به مثابه شهروندانی آزاد و برابر حقوق، و در عین حال پاسخگو به آنان. بدین ترتیب پیش شرط‌های اجتماعی دموکراسی سیاسی به صورت برخورداری یکسان همه مردم از حقوق سیاسی و آزادی‌های مدنی و نیز وجود انجمن‌ها و نهادهای مدنی و احزاب سیاسی ضرورت می‌یابند. در چنین نظام دموکراتیکی، دین و دولت از هم جدا بوده، برابری کامل میان پیروان همه ادیان برقرار می‌باشد و بنا بر این، دین رسمی‌ای وجود نخواهد داشت. شکل حکومتی مد نظر، با توجه دستاورد‌های تا کنونی و آزمایش شده جامعه بشری در زمینه دموکراسی و نیز تحولات و تجارب تاریخی کشور ایران، که به بهائی‌گراف بدست آمده اند، جمهوری می‌باشد. برای بنیادها و اعلامیه جهانی حقوق بشر است که می‌باید قانون اساسی جمهوری عرفی ایران تنظیم گردد.

درباره گذار و چگونگی آن هم به طور خلاصه می‌توان گفت که تکیه گاه اصلی گذار مردم ایران هستند. این مردم ایران هستند که برای دستیابی به حقوق سیاسی و اقتصادی و اجتماعی خویش در زمینه‌های مختلف بپا خواسته و از طریق سازماندهی مبارزات خویش، با تکیه بر تظاهرات، اعتصابات و نافرمانی مدنی و اشکال دیگر مبارزاتی، دیکتاتوری مذهبی حاکم را به چالش می‌کشند و گام به گام به عقب رانده و در نهایت بساط آنرا برمی‌چینند و گذار به حاکمیت ملی و دموکراتیک را به سامان می‌رسانند. بنابراین، گذار به مردم سالاری در ایران نیز، مانند هر کشور دیگری، نه از طریق دخالت نظامی قدرت‌های بین‌المللی بلکه با تکیه بر مردم ایران است که تحقق می‌یابد؛ و آنهم مردمی به طور نسبی آگاه به منافع خویش که در شبکه‌های اجتماعی و جامعه مدنی سازمان یافته اند. برای گذار به دموکراسی، علاوه بر همه پیش شرط‌ها، وجود اپوزیسیون نیرومند و بواقع دموکرات، که به اتکای جامعه مدنی و شبکه اجتماعی گسترده از نفوذ و اعتبار و اعتماد وسیع در جامعه برخورداری باشد هم ضرورت دارد؛ بدون وجود چنین اپوزیسیونی، که بنا بر قدرت و سازماندهی بالا و توده‌ای‌اش طرف توجه همه کنشگران قرار گرفته و در مراحل قطعی گذار، طرف مذاکره با دیگر کنشگران سیاسی و همه گرایش‌های سیاسی طرفدار تغییر و تمامی ناراضی‌ها، اعم از حکومتی و غیر حکومتی و نیز قدرت‌های خارجی و نهاد‌های معتبر بین‌المللی قرار می‌گیرد، سخن گفتن از گذار به نظامی دموکراتیک، تا حدودی بی‌معناست و به نوعی، گام گذاشتن به ناکجا آبادی از نوع حکومت شاهی و شیخی و یا افتادن کشور در غرقاب

بالکانیزاسیون و تجزیه کشور به مخروبه هایی جداگانه است.

درباره روش گذار، به گمان من، درست این است که چپ دموکرات ایران در همراهی با خواست مردم ایران از اشکال و روش های مبارزاتی خشونت پرهیز طرفداری کند. چپ های دموکرات تا جایی که می توانند باید در این راستا تلاش ورزیده و با مواضع و رفتار خویش نشان دهند که بواقع دموکراتند و به قواعد دموکراسی آگاه و بدان از همین امروز پای بندند. به همین خاطر است که از گذار مسالمت آمیز دفاع می کنند. اما در عین حال واضح است که شیوه گذار بیش از هر چیز توسط هیئت حاکمه تعیین و تحمیل می شود. و در این باره ج ۱ در جریان همه حیات خویش نشان داده است که مناسباتش با مردم ایران نه مناسباتی متمدنانه و در نرم دولت ها و جوامع مدرن، بلکه رابطه ای است مبتنی بر رابطه خلافت با امت؛ سردمداران رژیم، حکومت را اساساً زمینی و متعلق به شهروندان برابر حقوق نمی شناسند که بخواهند به آنها پاسخگو باشند. چنین است که تاکنون تنها به زبان چماق، سرکوب، شکنجه، زندان و برپا کردن چوبه های دار و نظایر آن با مردم، و بخصوص با مخالفین سیاسی و دگران دیشان سخن گفته اند. و اگر در بر همین پاشنه ای بچرخد که تاکنون چرخیده است و جمهوری اسلامی در هیئت کنونی اش تداوم یا بدچنین رژیمی به احتمال زیاد راه گذار غیر مسالمت آمیز را به جامعه و مردم تحمیل خواهد کرد. و در این صورت، حق دموکراتیک مردم ایران است که به مقابله با سرکوب ج ۱ تا مرحله فروپاشی آن برخیزند.

سوم: اما درباره این پرسش مشخص که مبحث «گذار» در ایران، در چه مرحله ای قرار دارد و الزامات عملی برای گذار به نظامی مردم سالار در کشور تاجه حد فراهم است؟

بدون تردید؛ برای دستیابی به درکی عینی و واقعی نسبت به وضعیت «گذار» در ایران، باید ارزیابی ای واقع بینانه و حتی الامکان متکی بر آمار و ارقام از موقعیت رژیم ج ۱ و منابع قدرت آن، وضعیت جنبش آزادی خواهانه مردم ایران در اصلی ترین زمینه ها، موقعیت اپوزیسیون و طیف های گوناگون آن، و تحولات در سطح منطقه و جهان و رابطه آن با مسائل ایران داشت. برای این منظور باید دید روشنی نسبت به یک رشته مسائل مهم داشت: مسائلی نظیر بحران مشروعیت رژیم ج ۱ و روند بی اعتباری ولی فقیه، کم و کیف تشتت و دامنه و عمق جنگ قدرت میان جناح های حاکم و چشم انداز آن، چگونگی بحران عدم کارایی دولت ج ۱ در اداره کشور در زمینه های اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و سیاسی و دورنمای آن، کم و کیف نهاد های سرکوبگر رژیم و میزان انسجام

آنها، موقعیت جنبش اعتراضی و مطالباتی مردم ایران وحد سازمانیابی آن، وضعیت اپوزیسیون دموکرات و آزادیخواه ایران ومیزان اعتبار و نفوذ آن در سطح جامعه، رابطه رژیم ج ا با قدرت های منطقه ای و بین المللی وتوان آن در تحمل فشارهای گسترده خارجی.

واقعیت این است که انتخابات ۹۲ وجریان مباحث وافشاگری ها وکنش وواکنش های قبل وبعد از آن، چه در سطح رژیم وچه در سطح اپوزیسیون وقدرت های بین المللی، امکانات تازه ای در زمینه یافتن پاسخ های حداقل نسبت به برخی از این پرسش ها را، به برپایه یک رشته داده های عینی، فراهم آورده است. داشتن درکی واقع بینانه نسبت به این مسائل، سهم زیادی در تنظیم نقشه راه اپوزیسیون جمهوری خواه درباره زمینه های واقعی گذاردن این مرحله از مبارزات مردم ایران، و در اتخاذ راهکار های مناسب از سوی اپوزیسیون دموکرات ایفا می کند. اینها هستند از جمله مسائل مهمی که می باید جای لازم خود را در مباحث مربوط به گذار از ج ا پیدا کنند.

دوشنبه ۲۳ دی ۱۳۹۲- ۱۳ زانویه ۲۰۱۴

(۱) این درست است که هدف نهائی چپ دموکرات ایران استقرار سوسیالیسم می باشد. این هم درست است که به لحاظ متدیک این هدف نهائی باید رد پای خود را در مبارزات جاری ودر پروژه سیاسی چپ های دموکرات نشان دهد. اما همه می دانیم که بحث کدام سوسیالیسم؟ و به چه طریق و چگونه؟، به دلایل گوناگون بحثی است بازو مهم. مباحث نظری در این باره در سطح چپ جهانی جاریست وچپ دموکرات ایران هم به سهم خویش درگیر این مباحث نظری بوده است ومی باید بیش از این نیز، در صورت توانائی در تجدید سازمان خود، به گونه ای روشمند بدان پردازد. اما این مباحث به هیچ وجه جای کار طاقت فرسای ارائه تحلیل مشخص از شرائط مشخص جامعه ایران و ارائه پروژه سیاسی برای گذار از این نظام سیاسی قرون وسطائی رانمی گیرد. سیمای چپ دموکرات ایران قبل از هر چیز سیمائیت سیاسی وبا پروژه سیاسی برای جامعه ایران مشخص می شود. چپ ایران باید بتواند بامردم ایران واقشار و طبقات مختلف آنها، بویژه کارگران ومزد و حقوق بگیران وبیکاران واقشار متوسط وفرو دست جامعه وباهمه گروه بندی های به تنگ آمده تحت فشار تبعیض، به زبان سیاسی سخن بگوید، یعنی مطالبات برحق آنها را بازشناسد وبرای آنها راه حل های مشخص، قابل فهم وقابل اجرادر یک نظام دموکراتیک ومردمی ارائه دهد. چپ دموکرات ایران با چنین رویکردهائیست که می باید جایگاه مناسب خود را در ارائه گفتمان های تازه وغفتمان سازی در فضای سیاسی واقتصادی واجتماعی وفرهنگی جامعه ایران پیدا کند، وباپرکردن خلاء های موجود در جامعه، تعرض ایدئولوژیک گسترده ای را علیه ایدئولوژی مسلط، که تحکیم وتداوم نظام موجود را مدنظر دارد، سازمان دهد.

(۲) همین جا خوبست اشاره شود که علاوه بر ساختار سیاسی، می باید به تحلیل مشخص ساختار اقتصادی واجتماعی نظام ج ا هم پرداخت. این مبحث، بواقع مبحثی است غامض. تمرکز بر این مسئله، برای تدوین استراتژی سیاسی، اهمیت تعیین کننده دارد. باتکیه بر تحلیل ساختار اقتصادی- اجتماعی جامعه و ارائه تصویری روشن وواقعی از ترکیب طبقاتی وقشر بندی جامعه

ووزن هریک است که می توان منابع قدرت دوجبهه موافقان ومخالفان مردم سالاری درایران، نقاط قوت وضعف هریک را روشن کرد وبه نقشه راه برای دموکراسی استحکام لازم بخشید.البته اینها موضوع بحث این نشست نیستند وخود بحث دیگری را می طلبند.

چهار بحث مهم پیرامون لائیسیته و سکولاریسم

آرش پاریسی

لائیسیته باید در عرصه جهانی تبلیغ و به جوامع گوناگون شناسانده شود. هم اکنون حتی در ایران که همواره بنیاد دین و بنیاد دولت در پیوند بوده اند و البته در این بیش از سه دهه اخیر، دولت دینی مستبد، فاجعه آفریده است، نسل جدیدی از جمهوری خواهان که معتقد به تشکیل دولت لائیک نیز می باشند، مشغول به فعالیت هستند.

در سالهای اخیر، بحثهای بسیاری درباره لائیسیته صورت می گیرد اما هنوز ابهامهای فراوانی درباره این مبحث حتی در میان جامعه روشنفکری ایران وجود دارد. از دید نگارنده با توجه به حاکمیت استبداد دینی در ایران، با روشن شدن این مبحث مهم و زدودن ابهامهای پیرامون آن از طریق بحث آزاد، امکانهایی تازه تری برای تشکیل دولتی مستقل از بنیاد دین پس از سرنگونی دولت جمهوری اسلامی در دسترس جنبش مردم ایران قرار می گیرد.

در این مقاله، ضمن پرداختن به چند موضوع مهم در زمینه لائیسیته، قصد دارم برخی از نظرات آقای شیدان وثیق که در کتاب «لائیسیته چیست؟» آمده است را مورد نقد و بررسی قرار دهم.

چهار سر فصل مهم این نوشتار عبارتند از:

- ۱ - منحصر نبودن سکولاریزاسیون به کشورهای با اکثریت پروتستان.
- ۲ - عدم وجود دولت نیمه لائیک و ناممکن بودن تشکیل دولت لائیک غیر دموکراتیک.

۳ - نقدی بر قانون «منع حمل نمادهای مذهبی در مدارس دولتی فرانسه» و نظرات شیدان وثیق در این زمینه.

۴ - بحثی پیرامون جدایی بنیاد دولت و بنیاد مرامها (علاوه بر جدایی از بنیاد دین) در لائیسیته.

لازم به یاد آوری است که کتاب «لائیسیته چیست؟» در سال ۱۳۸۴ انتشار یافته است و ممکن است که برخی از نظرات آقای وثیق در زمینه موارد بحث ما تغییر کرده باشد و در این صورت برخی از این نقدها شامل حال ایشان نخواهد گردید. ذکر این نکته را نیز لازم میدانم که این نقدها هرگز به معنای مخالفت نگارنده با لائیسیته یا نادیده گرفتن تلاشهای ارزشمند آقای وثیق در جهت وارد نمودن لائیسیته به گفتمان سیاسی ایران نمیشود. در این مقاله توضیح خواهم داد که چرا در ایران نیازمند سکولاریزاسیون دینی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی و همچنین تشکیل دولت لائیک هستیم. پیش از پرداختن به نقد نظرات آقای وثیق، میباید نکتهای را توضیح دهیم:

در ایران، به این دلیل که هرگز دولت و حکومت به معنای کلاسیک آن وجود نداشته و همواره یک فرد مستبد (شاه یا ولی فقیه) تمام قدرت و اختیارات را در انحصار خویش داشته است، «دولت» و «حکومت» اهمیت چندانی نداشته‌اند که به معنای دقیق آنها پرداخته شود، معنای این دو واژه در ایران کاملاً برخلاف معنای حقیقی خود و آنچه که در کشورهای دموکراتیک شناخته میشوند، جا افتاده و در حقیقت، به صورت عجیبی جا به جا گردیده‌اند! «دولت» ترجمه پارسی واژه «State» میباشد که در زبان انگلیسی، به مجموعه سازمان سیاسی یک کشور، شامل قوای سه گانه مقننه، مجریه و قضاییه و پلیس، مدارس دولتی و... گفته میشود. «حکومت» نیز ترجمه پارسی واژه «Government» میباشد که در زبان انگلیسی، به «قوه مجریه» گفته میشود. در طول این مقاله، این دو واژه در معنای حقیقی خود به کار خواهند رفت.

۱- منحصر نبودن سکولاریزاسیون به کشورهای با اکثریت پروتستان:

آقای وثیق در بخشی از کتاب خود چنین آورده‌اند: «منطق لائیسیزاسیون، همان طور که گفتیم، یک ویژگی کشورهای کاتولیک است. آنجا که دستگاه نیرومند، متمرکز و سلسله مراتبی کلیسای کاتولیک برای خود در اداره و رهبری زندگی اجتماعی رسالت قائل است... اما در منطق سکولاریزاسیون ما با تغییر و تحول توأم و تدریجی دولت، دین و بخشهای مختلف فعالیت اجتماعی مواجه هستیم.

این منطق ویژه^۲ کشورهای پروتستان است. آنجا که کلیسای پروتستان، بر خلاف کلیسای کاتولیک، نه تنها به مثابه قدرتی در برابر و در رقابت با دولت عمل نمی‌کند بلکه بنیادی است در دولت و کم و بیش تابع قدرت سیاسی. (۱)».

ابتدا به ریشه و معانی واژه‌های «سکولار»، «سکولاریسم» و «سکولاریزاسیون» می‌پردازیم:

سه اصطلاح «سکولار»، «سکولاریسم» و «سکولاریزاسیون»، بر اساس ریشه مشترک لاتینی «Saeculum» (یا «siècle» در زبان فرانسه) ساخته شده است که معنای «سده» یا «دوران صد ساله» را می‌دهد. واژه «Saeculum»، در کتاب مقدس مسیحیان، ترجمه «aion» یونانی است که هومر، شاعر و داستان‌سرای یونانی پیش از میلاد، آن را در معانی «نیروی حیات»، «زندگی» و «طول زمان» بکار برده است. معنای اولیه این اصطلاح، طول عمر انسان یا یک نسل می‌باشد و سپس نزد فلاسفای چون افلاطون، معنای عمر جاویدان، جاودانگی یا ازلیت را کسب می‌نماید. اما این واژه، خود، منشایی هند و اروپایی دارد و اشتقاقی است از ai-o به همان معنای مدتِ عمر یا نیروی حیات. در سانسکریت نیز «ayus»، «ayuni»، «ayu» و «ayuh» را با همین مفهوم می‌یابیم. سپس در لاتین، واژه «aeuum» را داریم که به معنای زمان، مدت، عمر، نسل، سده یا دوره صد ساله و همچنین سلامتی و نیروی حیات و... می‌باشد و معادل «aion» یونانی بوده و چنان که اشاره نمودیم، از یک ریشه مشترک هند و اروپایی نشأت می‌گیرد. سرانجام در زبان عربی، «یوم» یا اسم جمع، «ایام» را داریم که تشابه آن با «aion» یونانی و «aeuum» لاتین نمایان می‌باشد. «یوم» عربی که به معنای روز، روزها، روزگار، ادوار، عصر، عهد، طولِ زندگی، دهر و جهان می‌باشد، باید از همان ریشه مشترک هند و اروپایی برآمده باشد. اما معانی دقیق این سه واژه؛ «سکولار» یک صفت است که در ادامه خواهیم دید به عنوان مثال به یک جامعه اطلاق می‌گردد و گفته می‌شود «جامعه سکولار». «سکولاریزاسیون»، فرآیندی طولانی است که یک جامعه طی می‌نماید تا این صفت بر آن اطلاق گردد و «سکولاریسم» اعتقاد داشتن به این فرایند معنی می‌دهد.

اگر «سکولاریسم» را بدون توجه به معنای آن، برنامه‌ای برای تشکیل دولت قرار دهیم، همچون لیبرالسم، کمونیسم و...، جنبه‌ای ایدئولوژیک یافته و بیشتر به معنای محور قرار گرفتن «به زمان زیستن»، از جانب دولت می‌گردد که معنای قابل دفاعی نداشته و بیشتر امری آمرانه می‌باشد و هرگز نمی‌تواند بیانگر آنچه که در جوامع غربی

برای خروج «آگاهانه» و «خود انگیخته» از سلطه بنیاد دینی و «زیستن بر اساس شرایط زمانه» (= سکولاریزاسیون) رخ نمود، باشد. شاید بتوان از اقدامات رضا شاه در ایران و آتاترک در ترکیه برای سرکوب نمودن دین در جامعه، بعنوان «سکولاریزاسیون آمرانه» یا همان «سکولاریسم دولتی» نام برد که البته نتیجه عکس نیز داشتند. بنا براین، همانطور که آقای وثیق نیز به درستی در کتاب خویش به آن اشاره نموده‌اند، معنای واژه «سکولاریزاسیون»، «روند انطباق با زمانه خود» یا «روند به زمان خود شدن» می‌باشد و این واژه برای بیان تحولات گوناگونی در حوزه‌های گوناگون در کشورهای مغرب زمین استفاده گردیده است.

روندهای گوناگون فرهنگی، هنری، دینی، اجتماعی، سیاسی و... در کشورهای گوناگون غربی که به آنها «سکولاریزاسیون» گفته می‌شود را می‌توان در شش مورد مشخص تقسیم بندی نمود:

۱- اختیار و حق انسان در انتخاب دین و مذهب و یا بی‌دین و بی‌خدا بودن.

۲- رها نمودن زیستن بر اساس رسیدن به اهدافی در جهان پس از مرگ و بسنده نمودن به رسیدن به اهدافی در جهان مادی.

۳- انتقال بخشی از اموال کلیسا به دولت (مانند تبدیل صومعه به بیمارستان).

۴- فراگرد جدا گردیدن قلمروهای اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و قانون گذاری و... از دین و اخلاق و تخصصی گردیدن هر یک از این حوزه‌ها. (برخی از نظریه پردازان ایرانی، سکولاریزاسیون را محدود به همین معنا تصور نموده و آن را نیز با جدایی بنیاد دین و بنیاد دولت اشتباه گرفته و بر این اساس، واژه سکولاریسم که دریافتی ناقص و ایدئولوژیک از فراگرد سکولاریزاسیون می‌باشد را به اشتباه «جدایی بنیاد دولت و بنیاد دین» -لایسیته- معنا می‌نمایند.)

۵- تحول یک بنیاد دینی به یک بنیاد غیر دینی، مانند آنچه که در دانشگاه‌های سوربن و هاروارد روی داد.

۶- انتقال بخشی از خدمات اجتماعی و تعلیم و تربیتی از کلیسا به دولت، همچون مدارس، امدادگری و بیمه‌ها و...

سکولاریزاسیون ابتدا در جامعه تحول می‌یابد و سپس بر روی بنیاد

دولت و بنیاد دینی اثر می‌گذارد. چنین نیست که در یک اتفاق عجیب، جامعه، بنیاد دولت و بنیاد دین بدون تاثیر پذیری از یکدیگر، شروع به سکولار شدن نمایند، بلکه همواره این «جامعه سکولار شده» بوده است که بنیاد دولت و بنیاد دین را وادار به انطباق یافتن با خود نموده است.

اگر چه مذهب پروتستان به دلیل انعطاف بیشتری که نسبت به مذهب کاتولیک داشت، خود را بسیار زودتر با «جامعه سکولار شده» منطبق نمود، اما نمی‌توان گفت که مثلاً در فرانسه با اکثریت کاتولیک، سکولاریزاسیون وجود نداشته است. هرگز نمی‌توان لائیسیته را که یک قانون حقوقی و دولتی برای جدایی بنیاد دین و بنیاد دولت است را بجای سکولاریزاسیون که پدیده‌ای چند وجهی در حوزه‌های اجتماعی - فرهنگی - دینی - سیاسی است، نشان داد و مثلاً گفت که در انگلستان با اکثریت پروتستان، با پدیده سکولاریزاسیون مواجه هستیم و در فرانسه با اکثریت کاتولیک، با لائیسیته. یکی از نتایجی که می‌توان از چنین استدلالی گرفت، این است که مردم فرانسه در تمام شئون زندگی خود به بنیاد دین آن هم از نوع خشک و متعصب آن ارجاع می‌دهند و کلیسای کاتولیک در زندگی فرانسویان نقش محوری دارد و در عوض، بنیاد دین و بنیاد دولت در این کشور از یکدیگر جدا هستند

آقای وثیق از تحول جامعه، بنیاد دین و بنیاد دولت در جوامعی با اکثریت پروتستان سخن گفته‌اند، حال پرسش این است که اگر مردم کشوری با اکثریت کاتولیک مانند فرانسه تحول ننموده و دنیوی و سکولار نگشته بودند (منظور موارد اول، دوم و تا حدی نیز چهارم از روندهای سکولار شدن است) و نقش بنیان مذهبی در زندگی آن‌ها کم نگشته بود، چگونه می‌توانستند بر ضد سلطه کلیسا برخاسته و بر خلاف دیگر کشورهای غربی، از جمله پروتستان‌ها، بنیاد دولت و بنیاد دین را از یکدیگر جدا سازند؟!

همچنان که آقای وثیق نیز بارها تاکید نموده‌اند، سکولاریزاسیون در هر کشوری به شکلی متفاوت از دیگر کشورها تحول نموده است. در اینجا مقایسه بسیار کوتاهی میان سکولاریزاسیون در انگلستان با اکثریت پروتستان و فرانسه با اکثریت کاتولیک می‌نمایم تا مشخص گردد که چرا جامعه سکولار شده فرانسه بر خلاف جوامع دیگر غربی از جمله انگلستان، تصمیم گرفته است که با یک «قانون حقوقی» (معروف به لائیسیته) بنیاد دین و بنیاد دولت را از یکدیگر جدا سازد و اجازه حضور نمادین بنیاد دین در بنیاد دولت را نیز ندهد.

کلیسای «آنگلیکَن» انگلستان، به دلیل انعطاف پذیری‌ای که مذهب پروتستان دارد، گام به گام خود را با جامعه سکولار شده این کشور منطبق کرده و در سکولاریزاسیون شرکت نمود. دولت سلطنتی انگلستان نیز در برابر سکولاریزاسیون (همانند دموکراسی خواهی شهروندان) مقاومت چندانی از خود نشان نداد و سکولاریزاسیون (و همچنین دموکراسی) را پذیرفت. اجازه ورود کاتولیک‌ها به پارلمان در سال ۱۸۲۹ (۲)، رفع انحصار جاری نمودن عقد ازدواج توسط کشیشان در سال ۱۸۳۶ (۳)، رفع آخرین تبعیضات بر ضد یهودیان در سال ۱۸۵۸ (۴)، فراهم آوردن تسهیلاتی برای ایجاد مدارس ابتدایی دولتی در سال ۱۸۷۰ (۵)، لغو شرط التزام داشتن به آنگلیکَنیسم برای تدریس نمودن در دانشگاه‌های آکسفورد و کمبریج در سال ۱۸۷۱ (۶)، بخشی از اقدامات دولت انگلیس با هماهنگی و همکاری کلیسا برای تطبیق قوانین دولتی با سکولاریزاسیون (منظور موارد اول، دوم و ششم از روندهای سکولار شدن است) جامعه بود. در حقیقت اصلی‌ترین دلیل اینکه اکنون بنیاد دین و همچنین سلطنت همچنان در دولت انگلستان حضور دارند (البته بیشتر به صورت نمادین) این است که در برابر سکولاریزاسیون (و همچنین دموکراسی خواهی) جامعه مقاومت جدی از خود نشان نداده و با این تحولات همراه گشتند.

اما در فرانسه داستان متفاوت بود، دولت سلطنتی متمرکز و کلیسای کاتولیک وابسته به واتیکان در این کشور، به شدت در برابر سکولاریزاسیون و همچنین دموکراسی خواهی جامعه مقاومت می‌نمودند و این مقاومت‌ها موجب شد که جامعه؛ هم اقدام به براندازی سلطنت نماید و هم بر ضد کلیسای کاتولیک دست به اقدامات جدی بزند و حتی بخشی از شهروندان، خواهان نابودی مذهب در جامعه شوند. مقاومت دولت فرانسه در برابر سکولاریزاسیون (و دموکراسی خواهی) با انقلاب کبیر ۱۷۸۹ و فروپاشی سلطنت تا حدود زیادی شکسته شد و با عقیم ماندن تلاش‌های سلطنت طلبان واپسگرا برای بازسازی و تثبیت قدرت خود، دولت نیز با سکولاریزاسیون جامعه همراه و بر ضد سلطه کلیسا پس از بیش از یک قرن مبارزه و چند انقلاب و چند همگام گردید. دهه انجام اصلاحات، سرانجام در ۹ دسامبر ۱۹۰۵، قانون «جدایی دولت و کلیساها» معروف به لائیسیته در مجلس ملی فرانسه به تصویب رسید و بنیاد دولت و بنیاد دین در این کشور رسماً و قانوناً به صورت کامل از یکدیگر جدا گشتند.

چند دهه پس از جدایی بنیاد دین و بنیاد دولت در فرانسه، در اواسط قرن بیستم، واتیکان بخاطر ادامه بقا در دنیای مدرن، ناچار شد تا

حدودی راه حل سکولاریزاسیون را بپذیرد و خود را با شرایط زمانه تطبیق دهد و کلیسای کاتولیک در فرانسه که وابسته به واتیکان بود و دیگر قدرت دولتی و قوه قهریه‌ای نیز در اختیار نداشت، به ناچار راه حل سکولاریزاسیون را پذیرا گشت. خصوصا از جنگ جهانی دوم به بعد کلیسا رسماً حقوق بشر و حاکمیت مردم را پذیرفت. بناً براین، قانون لائیسیته فرانسه حاصل سکولاریزاسون در جامعه و دولت انقلابی این کشور و همچنین مقاومت سرسختانه کلیسای این کشور در برابر روند تحولات و البته نوعی توافق میان موافقان و مخالفان حضور دین در این کشور و در پیش گرفتن راه میانه می‌باشد. در فرانسه بر خلاف انگلستان، بنیاد دین و بنیاد سلطنت حاضر نشدند در برابر سکولاریزاسیون و همچنین دموکراسی خواهی جامعه از خود انعطاف نشان دهند، در نتیجه، سلطنت از میان رفت و بنیاد دین نیز از بنیاد دولت اخراج گشت!

تاثیری که سکولاریزاسیون بر جوامع مغرب زمین داشته است، با توجه به شرایط فرهنگی، اجتماعی و سیاسی هر کشوری، به نتایج گوناگونی منجر گشته و تاثیر متفاوتی نیز بر روی دولت در این کشورها خصوصا از لحاظ جدایی از بنیاد دینی گذاشته است و البته سکولاریزاسیون تنها در فرانسه به جدایی و انفکاک کامل بنیاد دین و بنیاد دولت (= لائیسیته) انجامیده است. بناً براین، نتیجه می‌گیریم که نمی‌توان در یک حکم کلی، سکولاریزاسیون را تنها منحصر به کشورهای با اکثریت پروتستان دانست. قطعاً سکولاریزاسیون در کلیسا و جامعه و دولت فرانسه و دیگر کشورهای با اکثریت کاتولیک نیز تحول نموده است. همچنان که خود آقای وثیق نیز در کتاب «لائیسیته چیست؟» چنین آورده‌اند:

«... از سوی دیگر، اقدامات انقلاب کبیر فرانسه (۱۷۸۹) بر علیه روحانیت گرایی در سلب مالکیت از کلیسا را باید نوعی ویژه از «سکولاریزاسیون» دانست.» (۷)

همان گونه که پیش‌تر نیز در مقاله‌ای با عنوان «چرا سکولاریسم دولتی و لائیسیته اجتماعی خطرناک است؟» (۸) اشاره نمودیم، اکنون جوامع انگلستان، آمریکا، هلند و... سکولار هستند و نقش بنیاد دینی در این جوامع (و دولت‌های منتخبشان) به مرور زمان کم گردیده است، منتها در فرانسه، «جامعه سکولار شده» تصمیم گرفته است که بناً بر قانون، بنیاد دین و بنیاد دولت کاملاً از یکدیگر جدا باشند.

از آنچه که در سرفصل اول گفته شد نتیجه می‌گیریم که تفاوت سکولاریزاسیون و لائیسیته در این نیست که اولی به کشورهای با

اکثریت پروتستان و دومی به کشورهای با اکثریت کاتولیک تعلق دارند، بلکه تفاوت مشخص و ساده سکولاریزاسیون با لائیسیت در این است که سکولاریزاسیون که از ریشه لاتینی «Saeculum» به معنای «سده» یا «دوران صد ساله» گرفته شده است، «روند تطبیق یافتن با زمانه خود» و یا «روند به زمان خود شدن» معنی می‌دهد و به تحولات گوناگون و متفاوت دینی، فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و... در کشورهای مغرب زمین اطلاق گشته است که در زمانهای گوناگون روی داده‌اند، اما واژه‌های لائیک، لائیسیت و لائیسزاسیون، از ریشه‌ای کاملاً متفاوت، یعنی از «لایکوس» (laikos) «یونانی» می‌باشند که خود انشقاقی از واژه «لائوس» (laos) است. واژه لائیک به «سربازان عادی» در برابر فرماندهان ارتش اطلاق می‌گشته است و بعدها با تشکیل «شهر» در یونان، واژه لائیک به «شهروند» اطلاق شد. اکنون لائیسیت به قانون جدایی و انفکاک کامل بنیاد دین و بنیاد دولت گفته می‌شود که بر سه اصل اساسی «جدایی بنیاد دین و بنیاد دولت»، «تضمین آزادی عقیده و وجدان در جامعه توسط دولت» و «عدم تبعیض میان شهروندان به لحاظ دینی توسط دولت» استوار می‌باشد.

سکولاریسم یا به تعبیری دقیق‌تر «سکولاریزاسیون» که ریشه‌ای لاتینی دارد، به تحولات مختلف و متفاوت در عرصه‌های گوناگون جامعه، بنیاد دین و بنیاد دولت برای به روز زیستن گفته می‌شود، در حالی که «لائیسیت» که ریشه‌ای کاملاً متفاوت و یونانی دارد، یک قانون حقوقی و دولتی برای جدایی کامل بنیاد دین و بنیاد دولت می‌باشد. البته به دلیل اینکه برخی از نظریه پردازان ایرانی در یک اشتباه فاحش، سکولاریسم (سکولاریزاسیون) و لائیسیت را همسان می‌دانند، همواره باید بر تفاوت‌ها میان این دو اصرار ورزید، اما تفاوتی که بر آن تاکید می‌نماییم، باید تفاوتی حقیقی باشد، ما بر اساس مسنداتی که در بالا آمد، تاکید می‌نماییم که سکولاریزاسیون هرگز به معنای جدایی بنیاد دین و بنیاد دولت نیست!

۲- عدم وجود دولت نیمه لائیک و ناممکن بودن تشکیل دولت لائیک غیر دموکراتیک:

شیدان وثیق در کتاب «لائیسیت چیست؟» آورده است: «... گفتیم که فرانسه نزدیک‌ترین کشور در جهان به تعریف فوق از لائیسیت است. به این معنا که «نمونه» ی فرانسوی لائیسزاسیون در اروپا را می‌توان «استثنا» تلقی کرد. اما در سایر کشورهای غربی، لائیسیت یا اساساً غایب است و یا اگر چیزی به این مضمون وجود دارد، با کیفیت‌های مختلف و کمابیش کامل، ناقص و یا محدود اجرا

می شود (۹)».

«در یک تمایزگذاری اجمالی و کلی می توان کشورهای اروپایی به ویژه اعضای اتحادیه ی اروپا را به سه دسته بزرگ و اصلی تقسیم کرد:

۱. کشورهایی که در آنجا لائیسیته (به معنای «جدایی دولت و کلیسا») وجود ندارد (چون انگلستان، دانمارک و یونان).

۲. کشورهایی که، به همان معنا، نیمه لائیک محسوب می شوند (چون آلمان، بلژیک، هلند و لوکزامبورگ)

۳. کشورهایی که در آنجا لائیسیته همراه با قراردادهایی میان دولت و کلیسا اجرا می شود (چون اسپانیا، ایتالیا و پرتغال) (۱۰)».

«از یک سو، دموکراسی بدون لائیسیته امکان پذیر است، همچنان که در انگلیس، دانمارک و یونان مشاهده می کنیم و از سوی دیگر، لائیسیته نیز بدون دموکراسی امکان پذیر است، همچنان که در رژیم های توتالیتار یا دیکتاتوری از نوع شوروی سابق، مکزیک یا ترکیه شاهد آن بودیم یا هستیم (۱۱)».

لائیسیته سه اصل اساسی و تفکیک ناپذیر دارد که عبارتند از:

Â

۱- جدایی کامل بنیاد دولت و بنیاد دین از یکدیگر.

۲- تضمین آزادی کامل عقیده و وجدان در حوزه خصوصی_جامعه مدنی_ و آزادی های کامل سیاسی و اجتماعی شهروندان با هر عقیده دینی؛ غیر دینی و ضد دینی توسط دولت.

۳- رفع هر گونه تبعیض از شهروندان توسط دولت بدون در نظر گرفتن عقایدی که دارند.

دولتی که سه اصل بالا را به شکل کامل اجرا نماید، دولت لائیک می باشد، نقض کامل یا جزئی هر یک از این اصول به معنی لائیک نبودن دولت است. لائیسیته به معنای غیر دینی بودن دولت نمی باشد، زیرا:

الف: غیر دینی بودن دولت با «جدایی بنیاد دولت و بنیاد دین» یکی نمی باشد، یک دولت غیر دینی می تواند و ممکن است که در امور دینی دخالت نموده و مثلا دست به سرکوب باورهای دینی در جامعه بزند، اما

جدایی بنیاد دولت و بنیاد دین که جدایی حوزه عمومی (= دولت و اماکن و بنیادهای دولتی) و حوزه خصوصی (= جامعه مدنی و بنیادها و اماکن غیر دولتی) پیش شرط آن است، بدین معناست که بنیاد دولت و بنیاد دین اجازه ندارند که در امور یکدیگر مداخله نمایند.

ب: لائیسیته علاوه بر «جدایی بنیاد دین و بنیاد دولت»، دارای دو اصل پایه‌ای دیگر یعنی «تضمین آزادی وجدان شهروندان توسط دولت» و همچنین «عدم تبعیض میان شهروندان با وجود باورهای گوناگونشان توسط دولت» نیز هست، بنا براین یک دولت غیر دینی می‌تواند لائیک نیز باشد اما غیر دینی بودن دولت لزوماً به معنای لائیک بودن آن نمی‌باشد. دولت شوروی سابق را می‌توان دولت غیر دینی نامید اما به دلیل نقض نمودن هر سه اصل لائیسیته، هرگز نمی‌توان آن را لائیک نامید. دولتهایی چنین، با سرکوب مذهب در جامعه، هر سه اصل پایه‌ای لائیسیته یعنی اصول «جدایی بنیاد دین و بنیاد دولت»، «تضمین آزادی عقیده و وجدان در جامعه توسط دولت» و «عدم تبعیض میان شهروندان توسط دولت به دلیل نوع عقایدشان» را نقض می‌نمایند. بنا براین، هرگز نمی‌توان چنین دولتهایی را لائیک نامید.

از سوی دیگر، دولتهایی مانند اسپانیا، ایتالیا و پرتغال را نیز نمی‌توان لائیک دانست. به مواردی از روابط بنیاد دولت و بنیاد ادیان در این سه کشور اشاره می‌نماییم:

اسپانیا: در اسپانیا اگر چه بنا بر پاراگراف سوم بند ۱۶ قانون اساسی، «هیچ دینی خصلت دولتی ندارد»، اما در همان جا آمده است که مدیران دولتی، عقاید مذهبی جامعه را در نظر خواهند گرفت و به همکاری با کلیسای کاتولیک و دیگر ادیان ادامه خواهند داد. بنا بر قانون ۱۹۸۰، دولت و کلیسا توافقنامه‌هایی برای بهره‌مندی کلیسای کاتولیک از امتیازاتی مانند دریافت یارانه سالیانه دولتی امضاء می‌نمایند. با تصویب قانونی توسط حکومت سابق اسپانیا، شهروندان از سال ۱۹۸۸ می‌توانند، تعیین نمایند که نیم درصد از مالیاتشان به کلیسا اختصاص یابد. دولت، توافق نامه‌هایی را با دو جامعه پروتستان و یهودیان برای اختصاص دادن برخی امتیازات مالی به این دو جامعه امضاء نموده است. وزارت دادگستری اسپانیا در سال ۱۹۸۹، اسلام را به عنوان «دین کاملاً مستقر شده» به رسمیت شناخت و در پی آن، جامعه مسلمانان اسپانیا و دولت، توافقنامه همکاری امضاء می‌نمایند (۱۲). آقای آرنار نخست وزیر دست راستی اسپانیا در سال ۲۰۰۳ قانونی را گذراند که بر اساس آن، تدریس مسیحیت در مدارس دولتی اجباری گردید (۱۳). این قانون پس از دو سال یعنی در دسامبر

۲۰۰۵ تغییر کرد و لایحه «اختیاری شدن و بسط تدریس دین در مدارس دولتی به کلیه ادیان» به تصویب رسید (۱۴).

ایتالیا: در سال ۱۹۸۴، توافق نامه‌ای میان دولت و واتیکان امضا شد که اگر چه بنا بر آن، مذهب رسمی در ایتالیا لغو گردید و همچنین به برخی از همکاری‌ها میان دولت و واتیکان پایان داده شد اما همان توافق نامه تاکید نمود که دو طرف در جهت ترفیع انسان و مصالح کشور همکاری خواهند داشت و همچنین تاکید شد که اصول مذهب کاتولیک، جزئی از میراث تاریخی مردم ایتالیا محسوب می‌گردد (۱۵) که در حقیقت نوعی رسمیت بخشیدن مجدد به مذهب کاتولیک بود. در سال ۲۰۱۱ دادگاه عالی ایتالیا رای داد که وجود صلیب به روی دیوار مدارس و دیوار دادگاه‌ها خلاف قانون نیست. هر چند که دادگاه حقوق بشر اتحادیه اروپا بر خلاف این امر رای داد (۱۶).

پرتغال: اگر چه قانون اساسی ۱۹۷۴ این کشور، اصول جدایی بنیاد دین و بنیاد دولت و همچنین آزادی وجدان در جامعه مدنی را پذیرفته است اما همین قانون، برخی مفاد توافق نامه ۱۹۴۰ میان دولت و واتیکان را استثناء قرار داده است، از جمله اینکه دولت برای کلیسای کاتولیک امتیازات خاصی را نسبت به سایر کلیساها {و طبعاً بنیاد دیگر مذاهب} در نظر می‌گیرد. در مدارس دولتی این کشور برخلاف قانون اساسی، آموزش‌های دینی و اخلاق کاتولیک تدریس می‌گردد. دولت، ازدواج مذهبی را به رسمیت می‌شناسد و همچنین برخی از روحانیون، کارمند دولت محسوب می‌گردند (۱۷).

بنا براین، اگر چه در کشورهای اسپانیا، ایتالیا و پرتغال، اصل دوم لائسیسته یعنی تضمین آزادی وجدان توسط دولت اجرا می‌گردد اما چه در زمان انتشار کتاب آقای وثیق (سال ۲۰۰۵ میلادی) و چه در حال حاضر، اصل اول که انفکاک کامل بنیاد دولت و بنیاد دین می‌باشد و همچنین اصل سوم لائسیسته، مبنی بر «عدم تبعیض دولت میان شهروندان به لحاظ دینی» اجرا نمی‌گردد (به این دلیل که دولت عقایدی مانند شیطان پرستی شهروندان را به «رسمیت» نمی‌شناسد و یا به انجمن‌های آن‌ها یارانه نمی‌پردازد و...)، بنا براین، هرگز نمی‌توان این دولت‌ها را لائیک دانست. می‌توان چنین توضیح داد که در این کشورها، بنیاد دولت و بنیاد دین تا حد زیادی از یکدیگر جدا گشته‌اند. دولت نیمه لائیک نیز بی‌معنا است، دولت یا لائیک بوده و از بنیاد دین کاملاً جداست یا با شدت و ضعف‌هایی با بنیاد دین در ارتباط می‌باشد. یک دولت نمی‌تواند همزمان هم لائیک بوده و هم با بنیاد دین در ارتباط باشد، لائیک بودن یک دولت با ارتباط داشتن آن با بنیاد دین کاملاً

در تضاد است.

با اینکه لائسیسته با دموکراسی تفاوت دارد، اما پیش شرط لائیک بودن یک دولت، به دلیل اینکه لائسیسته از سه اصل پایه‌ای و تفکیک ناپذیری که پیش‌تر ذکر گردید تشکیل شده است، دموکراتیک بودن دولت می‌باشد. امکان ندارد که یک دولت غیر دموکراتیک بتواند همزمان هم از بنیاد ادیان جدا بوده و هیچ دخالتی در آن‌ها ننماید، هم آزادی‌های کامل سیاسی - اجتماعی شهروندان با هر عقیده مذهبی، غیر مذهبی و ضد مذهبی (از جمله بی‌خدایی و شیطان پرستی) را تضمین نماید و هم میان شهروندان به دلیل عقاید گوناگونی که دارند، تبعیض قائل نگردد. از دیگر سوی، با اینکه دموکراسی بدون لائسیسته امکان پذیر می‌باشد (البته با محدودیت‌هایی)، اما لائسیسته به نوعی مکمل دموکراسی است، زیرا با بلا موضوع نمودن نقش مذهب و اعتقادات شخصی در دولت، زمینه مشارکت شهروندانی که عقایدشان در جامعه جزء اقلیت محسوب می‌گردد (همچون بی‌خدایان و شیطان پرستان) را نیز در مدیریت کشور فراهم می‌آورد.

اگر چه در حال حاضر لائسیسته تنها در زادگاهش یعنی فرانسه اجرا می‌گردد، اما این پدیده حقوقی - دولتی تنها مخصوص به فرانسه نمی‌باشد. هرگز نمی‌توان ادعا نمود که جوامعی غیر از فرانسه حق یا امکان تشکیل دادن دولت، فارغ از اعتقادات مذهبی را ندارند. شاید بتوان این گونه توضیح داد که هنوز جامعه بشری به این اعتماد به نفس و خود آگاهی نرسیده است که رابطه دولت که یک قرارداد اجتماعی و پدیده‌ای بشری می‌باشد را با باورهای اعتقادی متفاوت مذهبی خود به صورت کامل قطع نماید. در آینده، احتمال تشکیل دولت لائیک در سایر کشورها نیز خواهد بود. لائسیسته باید در عرصه جهانی تبلیغ و به جوامع گوناگون شناسانده شود. هم اکنون حتی در ایران که همواره بنیاد دین و بنیاد دولت در پیوند بوده‌اند و البته در این بیش از سه دهه اخیر، دولت دینی مستبد، فاجعه آفریده است، نسل جدیدی از جمهوری خواهان که معتقد به تشکیل دولت لائیک نیز می‌باشند، مشغول به فعالیت هستند.

نتیجه آنچه که در سرفصل دوم گفته شد این است که اگر چه بنیاد دولت و بنیاد دین در کشورهایمانند اسپانیا، ایتالیا و پرتغال تا حد زیادی از یکدیگر جدا گردیده‌اند، اما تاکنون تنها دولتی که کاملاً خود را از بنیاد دین جدا نموده و همزمان اصول «آزادی وجدان» و «عدم تبعیض» را نیز اجرا نموده است، دولت فرانسه است و در حال حاضر، دولت لائیک دیگری در جهان وجود ندارد. همچنین، لازمه لائیک

بودن یک دولت، دموکراتیک بودن آن بوده و ناممکن است که یک دولت غیر دموکراتیک بتواند هر سه اصل لائیسیته را همزمان اجرا نماید.

برگرفته از تارنمای □□□□ □□□□

پی نوشته‌ها:

۱. شیدان وثیق، کتاب «لائیسیته چیست؟»، صفحه های ۱۸ و ۱۹
- ۲- Davis, Richard W. "The House of Lords, the Whigs and Catholic Emancipation ۱۸۰۶-۱۸۲۹," Parliamentary History, March ۱۹۹۹, Vol. ۱۸ Issue ۱, pp ۲۳-۴۳.۳-

۳- <http://www.gla.ac.uk/schools/socialpolitical/research/economic-socialhistory/historymedicine/scottishwayofbirthanddeath/marriage/>

۴- <http://www.iamthewitness.com/books/Cecil.Roth/A.History.of.the.Jews.in.England/P.۱۱.Emancipation,۱۸۱۵-۵۸.htm>

۵- <http://www.parliament.uk/about/living-heritage/transformingsociety/livinglearning/school/overview/۱۸۷-educationact/>

۶- Palmer, Alan; Veronica (۱۹۹۲). The Chronology of British History. London: Century Ltd. pp. ۲۹۳-۲۹۴.

۷. شیدان وثیق، کتاب «لائیسیته چیست؟»، صفحه ۱۹۴.

۸- <http://news.gooya.com/politics/archives/۲۰۱۲/۰۵/۱۴۱۰۹۶.php>

۹. شیدان وثیق، کتاب «لائیسیته چیست؟»، صفحه ۱۱۷.

۱۰. همان، صفحه ۱۱۸.

۱۱. همان، صفحه ۲۱.

۱۲. همان، صفحه ۱۲۲.

۱۳- <http://www.nytimes.com/۲۰۰۳/۱۲/۲۱/world/new-law-requires-roman-catholicism-classes-in-spain-s-schools.html>

۱۴- http://lesalonbeige.blogs.com/my_weblog/۲۰۰۶/۱۲/lenseignement-c.html

۱۵-

- http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/afdi_...
[66-3085_1984_num_30_1_2600](http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/afdi_...)Â
- ١٦- <http://www.europe-et-laicite.org/spip.php?article٢٢٨>Â
- ١٧- <http://www.europe-et-laicite.org/Portugal.html>Â